דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.

מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעססען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

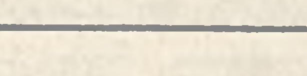
אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:

אסטרייך-אונגארן	—.12 קראָנען.
האלביאהריג	—.6 „
פירטעליאהריג	—.3 „
דייטשלאנד	—.10 מארק.
ארץ ישראל	—.12 פראנק.
אנדערע לענדער	—.15 „
אמעריקא, ענגלאנד	—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען): פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

קראקויא, כסלו תרס"א. נומר 51. Krakau, 20 December 1900.

די רַבָּנוּת.

עס זענען פאראַן אַזוינע שאלות, וואָס וויפיעל מיר וועלען איבער זיי ניט רעדען, איז אַלץ נאָך ווייניג, און איינע פון זיי איז די שאלה פון דער רבנות. נאָר צום אומגליק איז די פראַגע איבער די רבנות די לעצטע צייט פון אונזערע שרייבער אָן אַ זייט געלעגט געוואָרען. דאָס איז אָבער זעהר צו בעדויערען, דען די ראַבינערפראַגע איז זעהר וויכטיג; מיט איהר זענען פערבונדען פיעל אַנדערע פראַגען, וועלכע בעשעפטיגען איצט אונזערע מחות. עס קען זעהר מעגליך זיין, אַז ווען די ראַבינער פראַגע וואָלט ביי אונז געאָרדנעט געוועזען, וואָלט זיך אפשר אונזערע גאַנצע נאַציאָנאַלע בעוועגונג געפונען אין אַ בעסערע לאַגע, דורך אונזערע ראַבינער וואָלט דער נאַציאָנאַלער רַעְיוֹן בעסער געקענט בעקאַנט ווערען דעם פאָלק, דורך זיי וואָלט די אַרבייט אויף די פערבעסערונג פון ערציהונג געקענט אַוועקגעשטעלט ווערען אויף אַ פיעל העכערע מַדְרֵגָה. מיר האָבען אָבער אַלע דעם פעהלער געמאַכט, וואָס מיר האָבען זיך מיט דער ראַבינערפראַגע צו ווייניג אָבגעגעבען, און מיר מוזען זיך איצט נעהמען פון אָנהויב אויסצובעסערען די דאָזיגע זייט פון אונזער פאָלקסלעבען, זי מעהר ניט אָבלעגען, מיר זאָלען חלילה די צייט ניט פערלאָזען, ווען עס וועט שוין קיין רפואה ניט העלפען.

די ראַבינערפראַגע דאַרף זיין וויכטיג פאַר דאָס גאַנצע פאָלק און דערהויפט פאַר אונזער פשוט'ען עולם, איהם איז זי טאַקי נוֹגֵעַ אים לעבען.

דער געבילדעטער, דער דיפלאָמירטער, דער האָט זעהר ווייניג שַׁייכוּת מיט דעם ראַבינער, דער דאָקטאָר, יוריסט, אינזשענער דאַרף האָבען דעם ראַבינער, ווען ער דאַרף איין מעטריקע, איין צעטעל אויף התונה א. ד. ג. ער קוקט אויף דעם ראַבינער ווי אויף איין בעאַמטען אָדער ווי אויף איין איבריגע זאַך בכלל. אין בית־הכנסת געהט ער ניט (אפשר בעת זיין יאָהרצייט בעווייזט ער זיך, אויף אַ פאָר מינוט), דאַרף ער די דרשות פון ראַבינער אויך ניט זעהר נייטהיג. דאָס פשוטע פאָלק, ווי אויך די מיטעלע „בעלי בתים“, די ווייסען ווי נייטהיג עס איז זיי איין פאָרשטעהער ווי אַ ראַבינער. אַ חוץ די מעטריקעס און אַנדערע פאַפּירען, וועלכע זיי בעקומען פון ראבינערס קאַנצעלאַריע, איז דער ראַבינער זיי נייטהיג, ווייל ביי יעדער צייט מוזען זיי זיך ווענדען צו איהם, ווען זיי האָבען זיך עפעס איין עצה צו האַלטען. ער מוז פאַר זיי זיין איין פאָררעדער, אַ מליץ ביי דער רעגירונג, דער עיקר אָבער מוז ער זיין איין אויפזעהער איבער די שולען, „תלמוד־תורה'ס, הדרים א. ד. ג.

מיר זאָגען ער מוז זיין, אָבער אין אמת'ן איז דאָס לְמַעֲשֶׂה ניט אַזוי. דער טעם איז איין גאַנ'ץ פשוט'ער, ווייל מיר האָבען זעהר ווייניג ראַבינער ביי אונז, וועלכע זענען באמת פעהיג צו בעקליידען אַזאַ שטעלע. דאָס פאָלק ווייס גאַנ'ץ גוט זיין וועהטאָג און מוז קלויבען ווער עס קומט אויף דער האַנד. אומגעקעהרט, די וועלכע ווייסען, אַז ווער עס האָט נור איין אטעסטאַט פון איין מיטעלשולע, קען ווערען איין ראַבינער, שעמען זיך גאָר ניט און שטעלען זיך פאַר קאַנדידאַטען אויף ראַבינער חאָטש אפילו זיי קענען זייער נאָמען ניט התמ'נען אויף יודיש. זיי ווייסען אַז קיין קאָנטראָל איז אויף זיי ניט דאָ. וואָס זיי איז נייטהיג—די ברכות התורה, טאָמער וועט מען זיי אויפרופען צו דער תורה, אָדער די ברכות, וועלכע זיי דאַרפען זאָגען ביי איין חופה, דאָס ווילען זיי שוין אויסלערנען אויף אויסווענינ. אַי, זיי קענען ניט קיין „עברי“, איז אויך קיין אומגליק ניט, ווילען דאָס זיי זייערע אמאָלינע רַבִּ֗ים אויסווענינ זאָגען און זיי ווילען דאָס מיט רוסישע אותיות ביי זיך פערשרייבען.

קורץ. די רבנות איז שוין ביי אונז אַזוי געפאַלען, אַז ביי דעם פאָלק האָט זי אויך כמעט גאָר קיין אָנזעהן מעהר. עס איז גאָר קיין וואונדער מעהר, אַז בעת מען דאַרף קלויבען איין ראַבינער, ווערען די גרעסטע מחלקות, ווייל באמת דאָס רוב טויגען אלע קאַנדידאַטען ניט צו זיין ראַבינער, און ממה נפשך, ווי באלד יענער טויג ניט און דוּ ווילסט איהם, וויל איך בעסער איין אַנדערען, וועלכער טויג אפשר

אויך ניט, דערפֿאַר איז ער אָבער מיינער אַ קרוב, אַ קרוב פֿון אַ קרוב, איין בעקאַנטער, איין בעקאַנטער פֿון אַ בעקאַנטען. אַ רַאֲיָה האָבען מיר, אַז ווען עס קומט צווישען די קאַנדידאַטען איינער, וועלכער קען העברעאיש און איז בעקאַנט מיט דעם יודענטהום, קלויבט מען דאָס רוֹב איהם טאַקי אויס (פֿון אויסנאַהמען, פֿון אַזעלכע שטעדט, וועלכע זוכען דוקא אַ ראַבינער, וואָס קען נאָר נישט, בכדי ער זאָל זיך אין קיין זאַך נישט מישען, וויל איך נישט רעדען).

דאָ קומט אָבער ווייטער די שאלה, אַ וואו נעמט מען ראַבינער וועלכע קענען העברעאיש? ראַבינערשולען האָבען מיר ניט. די צאָהל פֿון די אינסטיטוטניקעס איז זעהר קליין, און אַ חוץ דעם איז צווישען זיי אויך די צאָהל, וועלכע קענען גוט העברעאיש, זעהר וועניג, און אויך פֿון די וועניגע ווערען כמעט אַלע לעהרער.

און צווישען די, וועלכע ענדיגען גימנאַזיען, רעאַלשולען, ווי אויך צווישען די, וועלכע האָבען בעזוכט איין אוניווערזיטעט, איז די צאָהל, וועלכע זענען בעקאַנט מיט דעם יודענטהום נאָך פֿיעל וועניגער.

די שאלה, אַ וואו נעמט מען גוטע ראַבינער, איז שוין איין אַלטע. די חברה מפיצי השכלה אין פּטרבורג האָט שוין אויך ניט איין מאָל דעריבער געקלערט, געקליבען אספות, נאָר דערווייל איז נאָך וועגען דעם גאָר נישט געטהון געוואָרען.

נאָך אונזער מיינונג מוז דעם מיניסטעריום ערקלערט ווערען, ווי שלעכט מיר שטעהען מיט אונזערע ראַבינער, און מיר מוזען בעטען דעם מיניסטער, ער זאָל ערלויבען גרינדען אַ קאָמיסיאָן פֿון געלערנטע ראַבינער, אין וועלכע עס קען זיך אויך געפֿינען איין פּראָפֿעסאָר אָדער איין אַנדערער בעאַמטער פֿון מיניסטעריום. די קאָמיסיאָן וועט צוזאַמענקומען יעדעס יאָהר אין אַ בעשטימטען חדש, און צו דער קאָמיסיאָן מוזען קומען אַלע די וואָס ווילען אַרויסשטעלען זייער קאַנדידאַטור אויף ראַבינער און דאָרטען מוזען זיי האַלטען עקזאַמען אין יודישע וויסענשאַפֿטען (וויל וואָס עס געהערט צו די איבריגע וויסענשאַפֿטען, מוזען זיי ברייגנען אַטעסטאַטען פֿון איין גימנאַזיום, רעאַלשולע א. ד. ג.).

מיר פֿערלאַנגען ניט אַז די קאַנדידאַטען זאָלען זיין גרויסע קענער אין העברעאיש, מופלגים אין תלמוד, דאָס אָבער מוזען זיי בײ׳ם עקזאַמען קענען:

א) גוט זיין בעקאַנט מיט דעם תנ״ך און קענען איהם איבערזעטצען אויף רוסיש, דערצו איז אויך נייטהיג די בעקאַנטשאַפֿט מיט דער העברעאישער גראַמאַטיק.

ב) אויפֿשרייבען אויף העברעאיש איין לייכטען בריעף אָהן שום מליצה, דערפֿאַר אָבער אָהן שום פֿעהלער (דאָס מוז דער ראַבינער קענען, ווייל דאָס קומט איהם פֿאָר אויף זיין שטעלע).

ג) יודישע געשיכטע און ליטעראַטור, ווען חאָטש ניט זעהר גרינדליך, אָבער ער מוז דאָך לכל הפחות וויסען די ענטוויקעלונג פֿון אונזער פֿאָלק און ליטעראַטור.

ד) ער מוז קענען אָבלערנען אָהן זייטיגע הילף אַ בלאַט גמרא, אָדער לכל הפחות זאָל ער קענען זעלבסשטענדיג לעזען דעם רמב״ם און טורים (דער ראַבינער דאַרף קיין שאלות פסק׳נען, אָבער ער דאַרף וויסען אַז עס זענען פֿאַראַן שאלות אויף פסק׳נען).

אָט די אַלע זאכען, וועלכע מיר פֿערלאַנגען, זענען נאָך אונזער מיינונג גענוג פֿאַר די קאַנדידאַטען און מיר האָפֿען אַז ווען די קאַנדידאַטען, וועלכע האָבען אַ חוץ דעם גענוג אַנדערע בילדונג, ווען זיי וועלען ווערען ראַבינער, וועלען זיי פֿון אייגענעם וואונש זייערע קענטניסע אים יודישען נאָך מעהר פֿערגרעסערען.

אומגעקעהרט האָט דאָס יודישע פֿאָלק דאָס רעכט אַזוי פֿיעל קענטנים פֿון זייערע ראַבינער צו פֿערלאַנגען, דען ווען איין דאָקטאָר, איין יוריסט, איין אינזשענער, איין פּראָוויזער, איין וועטערינאַר וויל מיט אַמאָל ווערען אַ ראַבינער, האָט ער געוויס גענוג טעמים דערצו און

פֿעלעטאָן.

עס פֿידעלט נישט!

(בריעף פֿון מנחם־מענדל׳ן צו שלום־עליכם׳ן)

צווייטער בריעף.

לכבוד ידידי הרבני הנגיד המפורסם מוהר״ר שלום עליכם נ״י.

ראשית בָּאתִי לְהוֹדִיעֲכֶם אַז איך בין בָּרוּךְ הַשֵּׁם בְּקוּ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם; הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ זאָל העלפֿען מע זאָל תָּמִיד הערכען איינס פֿונ׳ם אַנדערען נור גוטס מיט בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת — אָמֵן. **והשנית** הִנֵּה זייט וויסען, ליבער פֿריינד, אַז איך בין ווידער אין דערהיים אין מאַזעפּעווקע. אַז ס׳איז בעשערט איין אומגליק טרעפֿט דאָס אין שטוב אַריין, איהר מעגט זיין מיט אַכצעהן קעפּ! געה זיי אַ נָבִיא און טרעף אַז איבער דעם וויסטען שַׁדְכָנוּת וועל איך בעדאַרפֿען „זיצען״... צוויי חדשים און ערשט נאָכדעם געהן מיט׳ן עטאַפּ מחילה אַהיים! איך האָב מיך גוט אַריינגעהאַפּט, איהר מעגט דאָס הערכען.

אַז איך בין געבליבען שטעקען אין דעם וויסטען סטרישטש נאָך דעם שענעם שדוך מיט די צוויי בתולות, בין איך ניט היינט געדאַכט געווען אין אַזאַ לאַגע, וואָס איך ווינש ניט דעם גרעסטען שונא. אַ הוץ וואָס דער בִּזָיוֹן איז געווען גרויס, האָב איך ניט געוואוסט וואָהין זאָל איך מיך וואַרפֿען, צו וואָס זאָל איך מיך נעמען, — איך בין געבליבען ווי אויפֿ׳ן וואַסער. איז דאָך אָבער פֿאַראַן אַ בּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא וואָס פֿיהרט אוים, עפֿענט זיך די טיהר און עס קומט אַריין דאָס קאַרנאָסע דינסטמיידיל פֿון דער אכסניה „אָטעל נאָווי יאַרמעלינעץ״, טהוט מיר אַ וואָרף גלייך אין פּנים אַריין אַ פּעקיל פּאַפּירען.

— ס׳איז אייערע פּאַפּירען?

— וואָסערע פּאַפּירען?

איך צונעם דאָס פּעקיל פּאַפּירען, איך טהו אַ קוק — אַ גאַנצער אוֹצָר! חֲתָנִים און כַּלּוֹת, בָּחוּרִים און בְּתוּלוֹת, אַלְמָנוֹת און גְרוּשׁוֹת — שַׁדְכָנִים פֿון דער וועלט! דאָס האָט אַפּנים פֿערלאָרען מיין שותף רב אָשר דער לאַנדשדכן (יִמַּח שְׁמוֹ וְזִכְרוֹ!) איך האָב דערקענט זיין האַנד, איך האָב דערקענט די שפּראַך. איך געב אייך איבער דאָ זיינע כתבים, וואָרט און וואָרט מיט זיין לשון, דאָס הייסט אויף לשון קודש, איינס נאָך דאָס אַנדערע. נאָכ׳ן אלף בית:

„א. אַ ד ע ס. הַמַּשְׂכִּיל אַבְרָהָם אֶלִי רויטער... אַלְמָן וואַיאַזשאָר... נֶחְמָד לַבְּרִיּוֹת... ציוניסט... קאָכלעפֿיל אֵצֶל מְחַבְּרִים... זוכט אַ גְרוּשָׁה בְּלֹא חִסָּרוֹן...

אַ וו ו ר י ט ש. בַּת הַנְּגִיד רב לֵוִי וויינטרינקער... הויכע וואוכס... קראַסאַוויצע... ד׳ אֲלָפִים... רוֹצָה דאָקטאָר... לְכָל הַפָּחוֹת צייהן־דאָקטאָר...

ב. ב אַ ל ט ע. בֵּן הַגְּבִיר פֿייטיל פֿלעדערוויש... מַשְׂכִּיל... ציוניסט... געענדיגט בוכהאַלטעריע... מפריזיוו בעוואָהרענט!.. וויל מָעוֹת...

ג. ג ל ו ח אָ ו. יעפֿים אָסיפּאָוויטש... אַפּטייקער... גִלּוּחַ... מְנַגֵּן בפּריפֿעראַנס *)... רוֹצָה ברענעטקע...

ד. ד ו ב נ ע. בת הגביר ר׳ מאיר קאָרזשיק... מִשְׁפָּחָה פּרימאַ... קורצע וואוכס... מָעוֹת וויניציג.

ה. ה ו ל י י פ אָ ל י. בֵּן הַגְּבִיר פֿרידיל קאַפּאָטקע... ג׳ אלפים... שפּראַך... ציוניסט... וויל מָעוֹת מיט מִשְׁפָּחָה...

ו. וו י נ י צ א. ליזאַ לייליך... גְרוּשָׁה כַּבְּתוּלָה... קענערין שֶׁל יודיש, לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ... דאַרף אַ מַשְׂכִּיל אַ קאָמיסניר...

ז. ז י ט אָ מ י ר. הגביר מענדי בייטשטעקיל... צוויי בתולות... פּיאַנע... דייטש מיט פֿראַנצויזיש... קען געבען 10 אלפים... מע דאַרף זיך צודינגען.

ח. ח מ ע ל נ י ק. בְּתִיָּה סוֹחֵר... אַלְמָנָה קרעמערין... מאַנסבילשע קאָפּ... וויל אַ לערנער בְּלֹא מָעוֹת...

*) שפּילט אין פּרעפֿעראַנס.

דעריבער קען מען מיט רוהיגעם געוויסען פֿערלאַנגען, אַז ער זאָל זיין נייעם בערוף שענקען 2—3 יאָהר, דען פֿאַר וואָס זאָל דער בערוף פֿון איין ראַבינער ערגער זיין פֿון דעם שטודיום אויף איין דוקטור, יוריסט, א. ד. ג. וועלכען מען שענקט 4 - 5 יאָהר?

ביי אונז איז גאָר קיין ספק נישט, דאָס די ממשלה וועט געווים מסכים זיין אויף אַזאַ קאָמיסיאָן, ווייל זי וויל געווים ניט די רבנות ערנידריגען, זי פֿערלאַנגט פֿון איהר צד אַז די ראַביער זאָלען האָבען געוויסע אַלגעמיינע קענטניסע, און מיר מוזען איצט זאָרגען דערפֿאַר אַז מיט דער ערלויבניש פֿון דער ממשלה זאָל געפֿאָדערט ווערען פֿון די קאַנדידאַטען אויך יודישע קענטניסע.

ווען די רעגירונג וועט בעשטימען די קאָמיסיאָן, וועט שוין קיין קהלה מעהר קיין רעכט האָבען אויסקלויבען אַ ראַבינער פֿון גאַס, אָדער קיין קאַנדידאַט וועט שוין קיין רעכט מעהר נישט האָבען ווערען איין ראַבינער, איידער ער האָט אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען אין יודישע וויסענשאַפֿטען. דאַן וועלען שוין ביי אונז ניט פֿאָרקומען אַזוינע שענדליכע מעשים, אַז מען זאָל ברייננגען איבערלעזען איין יודישעם פּאַפּיר צו אַ ראַבינער, און ער זאָל זיך אָבזאָגען פשוט דערפֿאַר ווייל ער קען קיין יודיש ניט, דאַן וועלען שוין די רבנים, מורי־הוראה אויך ניט אַזוי קרום קוקען אויף די ראַבינער, ווייל זיי וועלען שוין זעהן אַז די ראַבינער זענען קיינע בורים מִדְאוֹרַיְיתָא אָדער מִדְרַבָּנָן.

עס וועט אויך נישט שאַדען און עס איז נייטהיג אַז אין דערוועלבער קאָמיסיאָן זאָל טאַקי זיצען איין בעריהמטער רב, וועלכער זאָל עקזאַמענירען די קאַנדידאַטען אין תלמוד אָדער רמב״ם, מען מוז יעדעם זיינ׳ס לאָזען. אין די אַנדערע זאַכען מוזען אויך זיין ספּעציאַליסטען, יעדער פֿאַר זיין פֿאַך.

ד״ר משה אלעזר אייזענשטאַדט,
ראַבינער אין ראָסטאָוו אַם דאָן.

דער בעריכט פון אדעסער קאמיטעט.

(פֿאָרטזעטצונג)

אין אַ ערגערער לאַגע געפֿינט זיך זכרון יעקב. דאָרט הערשט נור וויינבוי, עס זענען געווען דאָרט אַ פּאָר קאָלאָניסטען, וועלכע האָבען זיך פֿערנומען מיט ערדאַרבייט און געהאַט גוטע הכנסה, אָבער די אַדמיניסטראַציאָן האָט זיי גענייט אָבצוגעבען זייער ערד אויף פּלאַנצונגען.

אין גָלִיל, ראש פִּנָה, יסוד הַמַעֲלָה, מתוּלָה, משמר פֿערנעהמען זיך די קאָלאָניסטען מיט ערדאַרבייט און מיט פּלאַנצונגען, אָבער אומעטום ליידען די קאָלאָניסטען פֿון צו וועניג ערד. אויף זייער פֿערגרעסערונג ווערען נאָך פֿערלאַנגט זעהר גרויסע סומען.

אין חדרה איז געמאַכט געוואָרען דער פֿעהלער, וואָס מען האָט זיך בעזעצט איידער מען האָט אויסגעטריקענט די דאָרטיגע גרויסע בלאָטעס, צוליעב וועלכע עס הערשט שטענדיג אין דער קאָלאָניע קדחת. אויף אויסצוטריקענען די בלאָטעס האָט דער באַראָן ראָטשילד בעשטימט די סומע פֿון 300,000 פֿראַנק. מען האָט פֿערפֿלאַנצט אין די בלאָטעס אַ וואַלד פֿון 200,000 ביימער, וואָס האָט שוין אָבגעקאָסט 150 טויזענד פֿראַנק. מיט דעם פֿערפֿלאַנצען פֿון וואַלד פֿערנעהמען זיך איצט די קאָלאָניסטען אַליין, וועלכע זענען געבליבען אָהן לעבענסמיטלען.

אין אַ בעסערער לאַגע געפֿינט זיך קאַסטיניע; דאָס איז די איינציגע קאָלאָניע, וועלכע פֿערנעהמט זיך נור מיט ערדאַרבייט, אָבער אויך זי ליידט פֿון צו וועניג ערד. דאָס געראָטעניש איז היי־יאָהר געווען אין קאַסטיניע ניט שלעכט, נאָר וועגען דער צו גרויסער צאָהל פֿון די פֿאַמיליעס (אַנשטאַט די איינגעשריבענע 17 פֿאַמיליעס לעבען אין דער קאָלאָניע 29) קלעקט ניט דער פֿערדיענסט פֿאַר אַלעמען. נאָך דעם חשבון פֿון די קאָלאָניסטען פֿעהלט דער קאָלאָניע 6,000 פֿר. אַ יאָהר, חוץ די אָבצאָהלונגען און קהל׳ישע הוצאות, אָבער ה. גינצבערג מיינט אַז נאָך איניגע פֿערשפּאָרונגען, וואָס איז גרינג צו מאַכען, קען די הכנסה גענוג זיין פֿאַר די גאַנצע קאָלאָניע און עס קען נאָך אפילו איבערבלייבען 4,000 פֿראַנק

ט. טאַלנע. רֶב משֶׁה׳לע טאַנץ... אַלְמָן... חָסִיד... זוכט איין אַלְמָנָה עם געשעפֿט...

י. יעהופעץ. גאָלדשפּינער... פּאָדריאַטשיק... בָּחוּר מְנַגֵן עַל הבערזע **)... באַבראָווע קאָלנער... רעזינקעס... רוֹצֶה 10 אֲלָפִים עַל זאַלאָג...

ל. ליפּאָוויץ. בֶּן הַגְבִיר לִיפָּא שטריימעל... זאַטשאָטני קוויטאַנציע... מְנַגֵן עַל פּידיל... קראַסאַוויץ...

מ. מעזשביזש. הַגְבִיר רב שִׁמְשׁוֹן שַׁבְּתַי שימעלים... האָט אַ בתולה מיט ב׳ אלפים... מוז קוֹדֶם אַליין חתונה האָבען... וויל גַם כֵּן בתולה...

נ. נעמירעוו. סמיטשיק... בערנאַרד סאַלאָמאָנאָוויטש... אַ גָרוּשׁ... פֿון היינטיגע וועלט... סאַמאָסטאָיאַטעלנע... זוכט אַ גרושה עם 10 אלפים...

ס. סמילע. פּערילי דאַמע... גרושה עם 10 אלפים... זוכט אַ גרוש פֿון היינטיגע וועלט... סאַמאָסטאָיאַטעלנע.

פ. פּרילוק. גימנאַזיסט פּרייטיג... קענער גָדוֹל... לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ... דִקְדוּק... מַפְטִיר... רוֹצֶה כ׳ אֲלָפִים...

צ. ציבוליוועקע. הַגְבִיר רֶב פְּתַחְיָה קראַנץ... גְבִיר זָקֵן... 84 שָׁנִים... רוֹצֶה בְּתוּלָה...

ק. קרעמענצוג. נְחֶמְיָה עִקְשָׁן... אַ טאַטען אַ גְבִיר... האַלט ביי גֶט... דאַרף זיך נאָך מְיַשֵׁב זיין...

ר. רעטשיצע. מאיר׳קע פּעפּעריל... אַ בָּחוּר׳ל פֿון 17 שָׁנִים... שרייבט אַריין אין די בלעטער... ווערט מִן ב׳ עַד ג׳ אֲלָפִים...

ש. שדה לבן. י״ב בַּחוּרִים... י״ג בְּתוּלוֹת... א׳ אַלְמָן... ז׳ אַלְמָנוֹת... ב׳ גְרוּשׁוֹת... יֵשׁ קראַסאַוויצות וְיֵשׁ פּאַסקידניצות... יֵשׁ גְבִירִים וְיֵשׁ קַבְּצָנִים... יֵשׁ געבילדעטע וְיֵשׁ עַם הָאֲרָצִים... און אַלע ווילען מָעוֹת עם דיפּלאָם וְעם קאַבינעט ורעזינקעס דַוְקָא ביעהופעץ... און אַז סע קומט דעם שַׁדְכָן אַ דרייעריל עַל הוֹצָאוֹת איז קיינער ניטאָ אין דערהיים... דְבָרִים אֲחֵרִים, פּראָסטע חֲזֵרִים!...״

איבערגעקוקט די דאָזיגע פּאַפּירען האָב איך מיך מְיַשֵׁב געווען אַזוי: איינענטליך איז דאָך עם יענעמס גוטס, עלעהיי איך זאָל געפֿינען געלד אָדער יעַנעמס אַ חֵפֶץ? נאָר אַז מע וויל שמועסען דאָס אייגענע ווידער צוריק איז דאָס ניט קיין געלד און ניט קיין חפץ, ס׳איז דאָך שדוכים, און שדוכים איז דאָך אַ רְשׁוּת־הָרַבִּים, ווי זאָגט מען אַ מיידיל איז אַ האַנטוך, ווער עס וויל דער ווישט זיך; נעמען אָבשיקען די פּאַפּירען צו רב אשר׳ן בין איך נישט מחויב, ער האָט דאָס ביי מיר געווים נישט פֿערדינט, און אַז גאָט האָט זיי מיר צוגעשיקט גלייך אין האַנד אַריין, איז דאָך מסתמא אַזוי בעשערט.

הקיצור איך האָב זיך אַ נעם געטהון צו די כְּתָבִים נאָך אַמאָל, גענומען קנייטשען, קראַצען, טאַפּען, אַהער אַהין — און האָב געפֿונען, נאָך מיין שֵׂכֶל, אַז צום אַלעם ערשטען בעדאַרף מען זיך ניַמען צונויפֿפּאָרען סמילע מיט נעמירעוו, מחמת סמילע האָט פּונקט דאָס וואָס נעמירעוו בעדאַרף האָבען: אַ גרושה עם 10 אלפים, און נעמירעוו האָט דאָס וואָס סמילע זוכט: אַ גרוש פֿון היינטיגער וועלט סאַמאָסטאָיאַטעלנע, — נו, בעדאַרף מען דאָ נאָך לאַנג טראַכטען? ס׳איז דאָך געמאָסטען איינס פֿאַר דאָס אַנדערע מִשֵׁשֶׁת־יְמֵי־בְּרֵאשִׁית! און נישט לאַנג געטראַכט, צערעכענט זיך אויף דער סטאַנציע „אָטעל נאָווע יאַרמעלינעץ״, זעץ איך מיך אויף און פֿאָהר אַוועק פֿון סטרישטש גלייך קיין סמילע.

געקומען קיין סמילע לאָז איך איבער מיין טשעמאָדאַן אויפֿ׳ן וואָקזאַל און אַליין געה איך מיך דורך אין שטאָדט אַריין. — געהענדיג בעגעגען איך אַ יודען לויפֿט געשמאַק מיט אַ צולאָזטען זאָנטיק, חאָטש קיין רעגען געהט נישט און די זון באַקט נישט.

— פֿעטער! — רוף איך מיך אָן צום יודען — איהר זענט אַ היגער?

— יאָ, וואָס איז דען? — מאַכט ער צו מיר און לויפֿט ווייטער.

— איך האָב צו אייך — זאָג איך — אַ בקשה: אפשר ווייסט איהר וואו זיצט דאָ ערגיץ אַ ווייביל אַ גרושה, וואָס מע רופֿט זי פּערילי דאַמע? זי פֿערמאָגט, זאָגט מען, אַ קערביל צעהנטויזענד...

— אֶפְשַׁר מְכַּח אַ שִׁדוּךְ? — רופֿט זיך אָן צו מיר דער יוד און שטעלט זיך אָב, לייגט צונויף דעם זאָנטיק און גיט מיר אָב שלום.

**) שפּילט אויף דער בערזע.

צו שטייער אויף קהל'שע הוצאות (אַ שול, אַ דאָקטאָר, איין אפטהעק, וועכטער א. ד. ג.) און אויף די אבצאַהלונגען.

פון דעם זעהען מיר, זאָגט ה. גינצבערג, אַז קיין איינציגע קאָלאָניע איז נאָך עד היום ניט געשטעלט אין גאַנצען אויף די פיס, דערום פיהלען זיך איצט די קאָלאָניסטען אין ארץ ישראל זעהר נידערגעשלאָגען; פון דעסטוועגען דאַרף אונז דאס אַלץ, זאָגט ה. גינצבערג, ניט שרעקען, ווייל די איצטיגע לאַגע האָבען מיר צו פערדאַנקען נור די פיעל פעהלערן, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען, אָבער די אַלע פעהלערן קען מען אויסמיידען ביי אַ בעסערער אָרגאַניזאַציאָן און ביי אַ גרעסערער גענימקייט.

פאר וואָס האָט די יודישע קאָלאָניזאַציאָן אין ארץ ישראל אבגעקאָסט אַזוינע גרויסע סומען, און פאַר וואָס די קאָלאָניעס שטעהען נאָך עד היום ניט פעסט, דאַרף אונז ניט פיעל וואונדערן. עס איז ניט גרינג געווען איבערצומאַכען שטעדטישע איינוואָהנער פאַר ערדאַרבייטער, זיי איינצוגעוועהנען צו אַ לעבען, וועלכעס איז פאַר זיי שטענדיג פרעמד געוועזען. די שוויריגקייטען זענען געלעגען ניט אין די מענשען אַליין, נאָר אויך אין לאַנד, וועלכעס איז פערלאָזען און פערוויסט, וועלכעס האָט ניט קיין שטעדט און קיין וועגען, און וואו די רעגירונג טהוט ניט דאס מינדעסטע אום צו קומען דער ערדאַרבייט צו הילף.

די יודישע קאָלאָניסטען זענען געקומען אָהן מיטלען און זענען געווען אנגעוויזען נור אויף די אַדמיניסטראַציאָן, וועלכע האָט ניט פיעל מעהר גענימקייט געהאַט אין דער קאָלאָניזאַציאָן ווי די קאָלאָניסטען אַליין. דורך איהר ניטגענימקייט האָט די אַדמיניסטראַציאָן אויסגעגעבען קאַפּיטאַלען אָהן שום נוצען און אָפט אפילו צום שאַדען פון די קאָלאָניעס. ה. זוסמאַן ברייננט אונז פיעל אַזוינע ביישפיעלען, ווען מען האָט גוטע פרובטבאַרע ערד, וואָס איז גוט אויף ווייך, פערפלאַנצט מיט אבריקאָסענבוימער, וועלכע האָבען אויך אין אַלע אַנדערע לענדער אַ גאַנץ קליינע בעדייטונג פאַר די ווירטשאַפט, אָדער ווען מען האָט גענייט די קאָלאָניסטען אויסצורייסען די פראָסטערע סאָרטען ווייגטרויבען און פערפלאַנצען בעסערע סאָרטען, בעת דאס גערעטעניש אויף די פראָסטערע סאָרטען איז דריי מאָל אַזוי גרויס ווי אויף די בעסערע און בעת דער אונטערשיעד אין מקח איז אַ גאַנץ קליינער. אָדער ווען מען האָט די פעטע ערד פון עקרון דוקא געמישט מיט זאַמד, אום צוצונעהמען פון איהר די פעטקייט, זי זאָל טויגען פאַר מאַנדעלבוימער, וואָס טראָגען אריין אַ גאַנץ קליינע הכנסה, אָדער ווען מען האָט בוימער, וואָס ליעבען פיעל זאַמד, געפלאַנצט אויף פעטער ערד א.ז.וו. א.ז.וו.

ביי די פיעל פראָבעס, וואָס מען האָט געמאַכט, איז מען אומעטום בעגאַנגען דעם פעהלער, דאס מען האָט זיי גלייך מיט אַמאָל געמאַכט אין אַ גרויסען מאס און אין גאַנצע קאָלאָניעס. אויך פון דעם ברייננט אונז ה. זוסמאַן איין ביישפיעל פון יסוד המעלה, ווען מען האָט גאַנצע 50 העקטאַר פערפלאַנצט מיט ראָזען, אין דער האָפנונג ארויסצוברייננגען די טייערע סאָרטען פון פראַנצויזישע פאַרפומען.

די שמענדיגע פראָבעס און דאס צו גרויסע השגחה געבען האָבען געפאָדערט אַ גרויסע צאָהל פון אַדמיניסטראַטאָרען. אין זכרון יעקב, דערצעהלט אונז ה. זוסמאַן, זענען אויף 70 פאַמיליעס קאָלאָניסטען געווען 260 מענשען אין דער אדמיניסטראַציאָן!

ווען מיר ווילען נאָך דערצו צורעכנען די גרויסע שוויריגקייטען וועלכע די טערקישע ממשלה האָט געלעגט אין וועג, בעת צום ביישפיעל די באַקשישען (האבאר) אויף ערלויבעניש פאַר בנינים האָבען אָפטמאָל געקאָסט טהייערער ווי די בנינים אַליין, ווען מיר ווילען האָבען אין זינען די אַלע מניעות און שוויריגקייטען, קענען מיר צופרידען זיין מיט דעם, וואָס עס איז אונז דאָך געראַטען צו שאַפען אַ קלאַס פון יודישע ערדאַרבייטער און ניט קיין קליינע צאהל קאָלאָניעס.

דער איצט געבויגענער און נידערגעשלאָגענער געמיטה פון די קאָלאָניסטען אין ארץ ישראל דאַרף אונז ניט אבשרעקען. שלעכטע צייטען לעבט איצט איבער דער ווייגהאַנדעל אומעטום. אַ קריזיס איז איצט אין ווייגהאַנדעל אין פראַנקרייך, עס קלאָגען זיך די ווייגבויער פון בעסאַ־

וואָס לאָזט זיך אויס? אַז דער יוד איז אַ יוד אַ שדכן, דאָס הייסט ער איז אַ מעקלער, נאָר וואָס איז אַ מעקלער? אַ מעקלער זאָגט ער איז דען ניט קיין שדכן? ובפרט, זאָגט ער, אַז ער קען פערילי די דאַמע אויסגעבונדען, ער ווייסט וואָס זי וויל און וואָס זי בעדאַרף, ער איז אַ יוד וואָס קאַטאָרי איהם קען אַ מינדס קינד. גאַנץ סמילע, זאָגט ער, איז ביי איהם אין בוזעם־קעשעני; אַ סימן אָט טהוט ער אַ שפרונג אַהין, אויב איך וויל נור, און מאַכט דעם שדוך בשלושה דברים אין צוויי ווערטער; און פערקעהרט, טאָמער אויף צוריק, חס ושלום צישלאָגען, צושטערכען דאָס געשעפט — דערויף, זאָגט ער, איז ער גאָר איין בריה אין דער וועלט. „אַ קאַץ קען אויך קאַלי מאַכען"...

און דער יוד צולאָזט דעם זאָנטיק אויף אַוועק צו געהן.

— וואָהין האַפּט איהר זיך אַזוי? — מאַך איך צו איהם — שטעהט אַ ווײַלע; קודם כל בין איך דאָך דאָ אַ גר; און ממה־נפשך, אַז מיר האָבען זיך שוין צורעדט, לאָז דאָס זיין אינאיינעם; מסתמא איז דאָך אַזוי בעשערט, אַז איך בעדאַרף מיך מיט אייך באַגעגענען...

— איז דאָס הייסט אָבגערעדט? — מאַכט ער צו מיר און לייגט צונויף דעם זאָנטיק.

— אָבגערעדט.

— יחדיו?

— יחדיו.

— מיט מזל ברכה! — מאַכט ער צו מיר און רוקט מיר אריין אַ האַנד מיט זעכס פינגער — גלויבט מיר איהר וועט קיין חרטה נישט האָבען. איהר וועט אם ירצה השם זיין צופרידען פון מיין אַרבייט על צד היותר טוב! קומט לאָמיר געהן.

געקומען צו פערילי דאַמע, לאָזט זיך אויס מסתמא, אַז זי קען זיך מיט'ן יודען פונ'ם זאָנטיק פונקט ווי איהר קענט זיך מיט'ן קיסר פון קיטיי. נאָר גאָר נישט, אָנגעהויבען, געגעבען דאָס וואָרט איז פערפאַלען. דערהערט ווער איך בין האָט זי באַלד געהייסען שטעלען דעם סאַמאָוואַר, דערלאַנגען לעקיך מיט איינגעמאַכטס, ווי געוויינטליך, און אַליי איז זי אַוועק „אויף איין מינוט" זיך איבערטהון. מאָלט אייך די מינוט האָט געדויערט אַ שעה דריי פערטיל, נאָר דערפאַר איז פערילי די דאַמע אַרויסגעגאַנגען אָנגעטהון ווי אַ קייסערינע, מיט זייד און מיט סאַמעט, מיט פעריל, מיט דימאַנטען און מיט ברילײַאַנטען, מיט סטיינגעס פון אַלע זייטען, דאָס פנים אָנגעשמירט מיט קרייד, און די אַרבעל העכער האַלב צושניטען, אַזוי אַז מע האָט אַרויסגעזעהען די הענד כמעט ביז'ן עלענבויגען...

פון וואָס רעדט מען? געוויינטליך פון דער „פאָגאָדע"; אונזער פאָגאָדע, אייער פאָגאָדע; נאָכדעם געהט מען אַריבער אויף דער שטאָדט און אויף די מענשען און אויף זייערע „כאַראַקטיירים".

— די היגע מענשען — זאָגט זי — זענען צום מיינסטען זעהר גראָבע כאַראַקטיירים; כמעט ניטאָ איינער אַ רעכטער, נישטאָ זיך אפילו מיט וועמען באַגעגענען, נישטאָ מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורעדען. היינט זענען זיי דאָ אַלע גרויסע באַרעדערס, רכילות'ניקעס, ליגנערס, פוסטע מענשען, ליידיגגעהערס...

— עס קעהר אייך דאָ זיין גוט סקוטשנע? — מאַך איך צו איהר.

— סקוטשנע? — מאַכט זי — מע ווערט דאָ שיער ניט משוגע זאָגט איהר גאָר סקוטשנע! קומט דער ווינטער הויבט זיך אָן מיט דער „סטוקעלקע" און עס לאָזט זיך אויס מיט דער „סטוקעלקע", היינט — דו צו מיר, מאָרגען — איך צו דיר; מע האַלט אָב ביז צוויי ביי נאַכט, נאָכדעם קוילעט מען אַ הערינג און מע דערלאַנגט פערשטונקענע טייטלין מיט ווערעמיגע פיינען אויף צו פערבייסען, און ביי די קאָרטען נעמען זיי דאָ אַראָב די הויט, כלומר'שט פון די דינסטענס וועגען; אַ חוזק וואָס זיי מאַכען מיט די רויף, דאָס הייסט פשוט מע גנבה'ט פונ'ם קאָהן!... איהר זאָלט זעהען פאַראַן דאָ אַ פאָריל, כלומר'שט „סטיקראַטען" שוין, אַ מאַן מיט אַ ווייב, איז אַ חרפה אַ בזיון צו זיצען מיט זיי ביי איין טיש! זיי קוקען זיך איינס דאָס אַנדערע אין די קאָרטען, טריטען זיך אָן אויף די פיס, און קריגען זיך און שעלטען זיך ערגער ווי ביי די יאַטקעס! איך זאָג אייך ס'איז אַ שטאָדט זאָל זי אייך פערברענט ווערען היינטיגען טאָג! אַ שטיקיל

ראַביען, פון דעם קריזיס אין סיציליען דערצעהלט אונז אויך ה. זוסמאַן. עס איז דערום צו האָפען, אַז די איצטיגע שלכטע צייט וועט אַריבערגעהן און די לאַגע פון אונזערע ווייןבויער אין ארץ־ישראל וועט פערבעסערט ווערען, בפרט נאָך אַז מיר זעהען, דאס דער פערקויף פון אונזער וויין שטייגט פון יאָהר צו יאָהר.

יעדענפאַלס איז גאַנץ גוט, וואָס עס ווערט אונטערגעוויעט נאָך אַמאָל די וויכטיגקייט פון קאָלאָניעס מיט פעלדאַרבייט אָדער מיט געמישטע ווירטשאַפט. דאס לעצטע איז נאָך זעהר וויכטיג דורך דעם, וואָס זי גיט דעם קאָלאָניסט די מעגליכקייט צו ארבייטען אַ גאַנץ יאָהר, און זי נייט איהם ניט צונויפצוציהען די גאַנצע אַרבייט אויף עטליכע חדשים ווי דאס איז ביי ווייןבוי.

אָבער ניט אין אַלע קאָלאָניעס קען איצט די ווירטשאַפט אומגעענדערט ווערען, ניט אומעטום איז דאָ פרייע ערד, און ניט אומעטום טייג די ערד צו פעלדווירטשאַפט (געטריידע). אין אַזוינע קאָלאָניעס אָדער אויך אין די, וואו עס איז דאָ צו ווייניג ערד, וואָלט געווען זעהר נייטהיג איינצופיהרען הילפסבעשעפטיגונגען פון הויזאינדוסטריען, ווי עס איז אין פיעל ערטער פון רוסלאַנד, וואו די ערדאַרבייטער ציהען אָפטמאָל מעהר ווי אַ האַלבע היונה פון זייערע בעשעפטיגונגען אין וועבען, פלעכטען, שמידען א.ז.וו. ליידער אָבער איז די וויכטיגע פראַגע איבער די הילפסאַרבייטען אין די יודישע קאָלאָניעס נאָך גאָר ניט בעאַרבעט געוואָרען, עס איז אָבער גאַנץ זיכער, אַז אויך אין ארץ־ישראל וואָלט מען נעקענט געפינען פאַר די קאָלאָניסטען און פאַר זייערע פאַמיליעס ניצליכע זייטיגע הויזאַרבייטען, וואס וואָלטען זיי געגעבען דעם פעהלענדען טהייל פון זייער היונה.

אין זיינע בעטראַכטונגען איבער די אַלגעמיינע לאַגע אין ארץ־ישראל קומט ה. גינצבערג צו דעם שלוס, אַז ביי דעם איצטיגען שטאַנד פון לאַנד איז נייטהיג צו גרינדען קאָלאָניעס מיט וואָס מעהר ערד פאַר יעדען קאָלאָניסט, צו לעגען דאס הויפּטגעוויכט ניט אויף די מעלות פון דער אַרבייט און פון די פּראדוקטען, נאָר דערהויפּט צו קוקען אַרויסצוברענגען וואָס מעהר פּראָדוקטען; די אַלע פערבעסערונגען און פערפיינערונגען, וואָס זענען פאראַן אין דער לאַנדווירטשאַפט, דאַרפען נור אריינגעבראַכט ווערען פאמעליך, צו ביסליכווייז.

אין דעם איז אויך מסכים דער אגראָנאם זוסמאַן, און די דעה איז געוויס געבויט אויף די ערפאָרשונגען אין לאַנד.

ווייטער לעגט ה. גינצבערג פאָר — און אין דעם מוזען מיר אויסדריקען אונזער העכסטע צופרידענהייט — אַז מען זאָל די קאָלאָניסטען געבען וואָס מעהר זעלבסשטענדיגקייט. ער פערלאַנגט מבטל צו זיין די אדמיניסטראַציאָנען און איבערצוגעבען די פיהרונג פון יעדער קאָלאָניע אַ קאָמיטעט פון די קאָלאָניסטען, וועלכען זיי זאָלען זיך אַליין אויסקלויבען. אין דעם זעהט ה. גינצבערג מיט רעכט איין נעזונדעס און ניצליכעס מיטעל צו הויבען דעם גייסט און די ענערגיע פון די קאָלאָניסטען. יעדער ווייס אַז דאס קינד, וועלכעס מען האָלט ניט שטענדיג צו, הויבט טאַקי פריהער אָן צו געהן. ענערגיע דאַרף אויך ערצויגען ווערען, און זי קען ערצויגען ווערען נור דאָרט, וואו מען שטעלט איהר ניט אָב אויף יעדען טריט און מען פערצאמט איהר ניט פון אַלע זייטען דעם וועג.

שעצענדיג אומעטום דעם זעלבסשטענדיגען גייסט, קענען מיר אָבער ניט מסכים זיין מיט דעם וואָס ה. גינצבערג לעגט פאָר, אַז דער אָדעסער קאָמיטעט זאָל אויפהערען אין גאַנצען צו געבען הלואות די קאָלאָניסטען, נאָר ער זאָל זיי געבען שטיצע — און ניט העכער פון אַ געוויסער סומע. ער מיינט, אַז אַזוי ווי די הלואות ווערען קיינמאָל ניט אויסגעצאהלט, זענען זיי נור אַזאַ מין שטיצע, וועלכע גיט די קאָלאָניסטען די מעגליכקייט צו פערלאַנגען צו גרויסע סומען פון געלד, "ווייל זיי בעטען דאָך קיין נדבות ניט, זיי לייהען דאָך נור". פאַר זיין מיינונג איבער שטיצע גיט ער נאָך צו דעם טעם, דאס דער אָדעסער קאָמיטעט האָט ניט די מיטלען די קאָלאָניסטען אין גאַנצען אוועקצושטעלען אויף

גליק וואָס קומט דער זומער, פאָהר איך אַוועק אָדער קיין אָדעס אויפ'ן „לעמאַן", אָדער קיין בויבעריק אויף אַ דאַטשע... אַ פיין ערטיל אַט דאָס בויבעריק! איך האָב מיך דאָרט בעקענט מיט עטליכע דאַמעס פון יעהופּעץ — זעהר לייטישע, פיינע, געבילדעטע! יעהופּעץ — דאָס איז אַ שטאָדט.

— נעמירעוו — זאָג איך — איז אויך אַ שטאָדט.

— וואָס איז אייך — זאָגט זי — עפּיס איינגעפאַלען פלוצים אין מיטען דרינען נעמירעוו?

— איך האָב — פערשטעהט איהר מיך פאַר אייך פון דאָרטען אַ שדוך — זאָג איך און לייג איהר פאָר דעם נעמירעווער גרוש סמיטשיק, און מאָל איהר אויס, וואָס פאַר אַ גליק דאָס איז פאַר איהר, ווי געוויינטליך אַ שדכן אַז ער צעוואָרעמט זיך און לאָזט אָב דאָס צינגיל זאָל זיך קליננען... תחילת האָט זי ניט געוואָלט הערען ניט זעהען; געזאָגט, אַז עס געפעלט איהר נישט די שטאָדט; זי האָט ליעב אַ גרויסע שטאָדט. נאָר וואָס ווייטער ווייטער איז זי געוואָרען ווייכער און בעסער און האָט אָנגעהויבען זיך צולאָזען נעהענטער, זיך מודה געווען אַז נעמירעוו איז זעהר אַ לייטישע שטאָדט, אַזאַ שטאָדט וואָס זי האָט שוין אָנגעשמעקט זיך מיט זיטאָמיר און מיט אָדעס... און דעם נאָמען סמיטשיק, זאָגט זי, האָט זי אויך געהערט; אויב ער איז פון די אמת'ע סמיטשיקעס, בעדאַרף ער זיין, זאָגט זי, זעהר אַ פיינער מענש... ווי אַזוי איז ער, זאָגט זי, אויף דער מַצָבָה?

— אַ פאַרשוין — זאָג איך — וואָס מע בעדאַרף עס זוכען!

— אַ קראַסאַוויק! — העלפט מיר אונטער דער יוד מיט די זעכס פינגער.

— איך מיין — זאָגט זי — צי איז ער אַ בראַנעט צי אַ בלאָנדין? דאָ ווערט מיר שלעכט און איך הויב אָן צו פּלאָנטען מיט'ן צונג:

— פערשטעהט איהר... ער איז... וואָס איז שייך זאָגען בלאָנדין בראָנעט?.. אַז מע שמועסט ס'איז אַ... אַ... מאַנספאַרשוין!

— ער איז ביידע זאַכען — מישט זיך אַריין מיין יוד מיט די זעכס פינגער — וואָהין איהר ווילט אַהין בייגט איהר איהם; ווילט איהר בראַנעט איז בראַנעט, ווילט איהר בלאָנדין איז בלאָנדין...

פעריל'י די דאַמע צולאַכט זיך אַזוי, אַז זי ווערט שיער ניט דערוואָרגען פאַר געלעכטער.

— פון וואַנען האָט זיך גענומען צו אייך — זאָגט זי — דער דאָזיגער יוד? וואָס פאַר אַ מחותן איז ער אַהער צו? ווי קומט צו איהם שדוכים פיהרען, אַז בסך הכל איז ער דאַכט מיר גאָר אַ מעקלער פון דירות און פון דינסטען?

— דער יוד — זאָגט איך אַ פרישען ליגען — איז פערשטעהט איהר מיך, מיינער אַ קרוב, מיין ווייב'ס אַ פריינדיל; האָט ער דאָס מיר געשריבען וועגען אייך אַ בריוויל; ער האָט מיך אַרויסגערופען אַהער...

— מיט אַ דיפעש — לייגט צו דער יוד מיט די זעכס פינגער.

— צו וואָס איז דיפּעשען? — מאַכט זי — ווער האָט דאָס אַזוי קיין צייט ניט?

— סע רעדט זיך אַזוי — זאָג איך — ער האָט געוואָלט זאָגען איין „אָטקריטקע", האָט ער זיך אַרויסגעכאַפּט מיט אַ דיפּעש.

— איך מיין טאַקי איין „אָטקריטקע"! — מאַכט דער יוד מיט די זעכס פינגער, און פעריל'י די דאַמע צולאַכט זיך ווידער אַמאָל, און איך און דער יוד מיט די זעכס פינגער העלפען איהר לאַכען, — און מיר קעהרען זיך אום ווידער אַמאָל צום שדוך, און עס בלייבט, אַז איך נעם ביי איהר אַ רשימה, אַ כּחַ הַרְשָׁאָה, מיט עטליכע קערבליך אויף הוצאות און איך פאָהר תיכף ומיד קיין נעמירעוו, און פון דאָרטען בעדאַרף איך מיך אויפּרעדען אויף וואָס פאַר אַ טאָג איך' וועל קומען צופאָהרען אַהער מיט'ן יונגען מאַן; נאָר דער עיקר איז — אַזוי זאָגט מיר אָן די גרושה — עס זאָל זיין בסוד סודות, קיין פויגעל זאָל ניט וויסען, וואָרום סמילא, זאָגט זי, איז אַ שטאָדט וואָס האָט ליעב קוקען, און קאָלי מאַכען אַ שדוך איז ביי זיי די גרעסטע מִצְוָה...

(ענדע קומט).

שלום עליכם.

די פּיס און ער האָט טאַקי כמעט קיין איינציגען קאָלאָניסט ניט זעלבסשטענדיג געמאַכט, דערום, מיינט ער, קען דער קאָמיטעט ניט גרינדען קאָלאָניעס און ניט אויפריכטען זעלבסשטענדיגע קאָלאָניסטען, זיין איינציגער צוועק דאַרף בלייבען שטיצע. כדי אָבער אָבצושוואַכען די שלעכטע ווירקונג פון נדבות געבען, לעגט ער פאָר, ניט צוצונעהמען ווייטער ביטען פון איינצעלנע מענשען, נאָר אַלע ביטען זאָלען זיין אין נאָמען פון די קאָמיטעטען פון די קאָלאָניעס, בעלי מלאכות, און אַרבייטער.

דער טעם, דאס דער קאָמיטעט האָט ביז איצט קיינעם ניט זעלבסשטענדיג געמאַכט, פאַלט אַראָב דורך דעם בעוויז פון איינינע מיטגליעדער פון קאָמיטעט, דאס קאָסטיניע און גדרה זענען דורך דעם קאָמיטעטס הילף כמעט אין גאַנצען זעלבסשטענדיג און גוט איינגעאָרדנעט. ווייטער מוז בעמערקט ווערען, דאס די גרויסע סומען, וועלכע די קאָלאָניסטען פערלאַנגען, פערלאַנגען זיי ניט נור צוליעב דעם, וואָס זיי בעטען דאָס געלד בתור הלואה און ניט אַלס נדבה. דאס זעהען מיר דערפון, דאס די קאָלאָניסטען מאַכען אויך אַן אַ זייט הובות און צאָהלען אָפּטמאָל גרויסע פּראָצענטען. אַלענפאַלס האָט דאָך דער קאָמיטעט די מעגליכקייט צו קאָנטראָלירען די פערלאַנגטע סומען און ער קען זיי אַלעמאָל פערקלענערען נאָך דעם ווירקליכעם בעדערפעניש.

דערום זעהען מיר אָן די טעמים, וואָס גיט אונז ה. גינצבערג, פאר ניט ריכטיג, מען זאָל צוליעב זיי מאַכען די אַרבייט פון אדעסער קאָמיטעט נור אין נדבות געבען, דאס וועט געוויס שעדליך ווירקען אויף דעם גייסט פון די קאָלאָניסטען, חאָטש זיי וועלען זיך דאַרפען ווענדען נור צו דעם קאָמיטעט פון זייער קאָלאָניע. די זעלבסשטענדיגקייט און די ענטוויקעלונג פון גייסט איז צו טהייער, מען זאָל קענען בלייבען ביי אַ בעשלוס, ביי וועלכעם כמעט אַלע אונזערע קאָלאָניסטען זאָלען ווערען נדבות־נעהמער און נדבות־בעטער.

דער נאָמען פון די הלואות זאָל ניט בלייבען נור אויפ'ן פּאַפּיער, קענען אויסגעאַרבייט ווערען בעזונדערע תנאים, ביי וועלכע דער קאָלאָניסט דאַרף אָנהויבען צו צאָהלען. די קרעדיטען קענען איינגעטהיילט ווערען אין אזוינע, וואָס זענען מיט לאַנגע טערמינען און אין קרעדיטען מיט קורצע טערמינען. אַלס שטיצע קען געגעבען ווערען דאס געלד נור אויף קהל'שע ענינים אָדער אויף די לעבענסמיטלען, אזוי ווי עס איז שוין פריהער אָנגענומען געוואָרען אין אדעסער קאמיטעט.

(ענדע קומט) — י. ל.

פאליטישע איבערזיכט.

קריוגערס נסיעה. — אייראפא און טראנסוואל. — די מלחמה אין אפריקא. — די לאגע אין חינא. — די וואהלען אין עסטרייך. — דער פארלאמענט אין פראנקרייך. — די מאחמעדאנישע עמיגראציאן קיין טערקיי.

קריוגער איז פון פאַריז געפאָהרען קיין דייטשלאַנד. אויף דעם גאַנצען וועג איז ער געווען מיט התלהבות בעגריסט. אין די פריינדליכע געפיהלען צו טראַנסוואַל און קריוגערן זענען די דייטשען איינינ מיט די פראַנצויזען. אין קעלן האָט זיך קריוגער אָבגעשטעלט אויף עטליכע טעג און דאָ איז איהם ערשט אָנגעקומען די בשורה אַז קייזער ווילהעלם זאָגט זיך אב פון איהם אָננעהמען. קריוגער איז געפאָהרען ווייטער איבער בעלגיען קיין האָלאַנד. אין בעלגיען האָט זיך קריוגער ניט אָבגעשטעלט, אָבער אויך דאָרט האָט אויף יעדער סטאַציאָן דאָס פאָלק אויסגענוצט די געלעגענהייט אויסצודריקען זיין בעוואונדערונג צו דעם בראווען פּרעזידענטען. די האָלענדער, וואָס געהערען צו דערזעלבער פעלקערפאַמיליע ווי די בויערן, האָבען נאַטירליך אויך שטאַרקער ווי אַנדערע אויסגעדריקט זייער ליעבע צו דעם אומגליקליכען פערטרעטער פון דער אומגליקליכער רעפובליק. אין האָלאַנד איז קריוגער אָנגענומען געוואָרען פון דער קעניגין, געהאַלטען עצות מיט איהר און די מיניסטאָרען און איינשטימיג בעגריסט געוואָרען פון פאַרלאַמענט און סענאַט.

קריוגערס נסיעה צו די מעכטיגע און גרויסע פון דער וועלט האָט אומעטום אַרויסגערופען אַ גרעסערע בעוועגונג צווישען אַלע פריינד פון דער טראַנסוואַלער רעפובליק. 40 מיטגליעדער פון שווייצארישען פאַרלאַמענט לעגען פאָר, אַז שווייץ זאָל זיך ווענדען צו ענגלאַנד און אויך צו די פארלאמענטען און פעלקער פון גאַנץ אייראָפאַ, אַז מען זאָל איבערגעבען די טראַנסוואַלער פראַגע אַ בעזונדער בית־דין, וואָס זאָל אויסגעקליבען ווערען פון ביידע צדדים.

די טראנסוואַלער פראַגע האָט אַרויסגערופען אין דעם ענגליש־אפריקאַנישען לאַנד קאפּלאַנד אַ קאָנגרעס, אויף וועלכען עס זענען געווען 3,000 דעלעגאַטען אין נאָמען פון 120,000 אייראָפּעער פון קאפּלאַנד. דער קאָנגרעס האָט אָנגענומען דעם בעשלוס, אַז דער מלחמה צווישען ענגלאַנד און טראַנסוואַל דאַרף געמאַכט ווערען אַ סוף און אַז די זעלבסטשטענדיגקייט פון טראַנסוואַל און אראניען דאַרף בלייבען ניט געריהרט. דער קאָנגרעס איז וויכטיג מיט דעם, דאָס ער ווייזט אונז וואָס פאַר אַ געפיהלען עס לעבען אין די הערצער פון די האָלענדער אין אַפריקאַ.

וואָס זענען אָבער די אַלע בעשליסע, דער לאַרם אין די צייטונגען און די בעגריסונגען פון די פארלאמענטען און פעלקער? איז קריוגערס האָפנונג געשטיגען, דאָס ער וועט דורך די הילף פון אייראָפאַ ראַטעווען די בויערשע רעפובליקען? אין פראַנקרייך, שרייבט מען, האָט מען איהם צוגעזאָגט אַריינצוטרעטען וועגען טראַנסוואַל אין פערהאַנדלונגען מיט ענגלאַנד, נור דאַן, ווען אויך אַנדערע מלוכות וועלען איהר ביישטעהן. אין האָלאַנד האָט מען איהם געזאָגט, אַז די פערהאַנדלונגען דאַרף נעהמען אויף זיך אַ גרויסע מלוכה, ווייל האָלאַנד איז צו קליין און צו שוואַך, ענגלאַנד זאָל זיך רעכנען מיט איהר דעָה. ווער איז אָבער פון די גרויסע מלוכות, וואָס זאָל גרייט זיין זיך אַריינצומישען אין אַ סכסוך מיט ענגלאַנד? וואָס פאַר אַ מלוכה קען נעהמען אויף זיך צו ברייננען אַ געפאַהר איבער איהר לאַנד און פאָלק צוליעב פרעמדע אינטערעסען? לאָמיר אָננעהמען, אַז אייראָפאַ וועט פאַרשלאָגען ענגלאַנד, איבערצוגעבען דעם גאַנצען ענין מיט טראַנסוואַל דעם בעשלוס פון אַ דריטער ניט פּעראינטערעסירטע מלוכה. אָבער ענגלאַנד וועט דאָך געוויס דעם פאַרשלאַג ניט אָננעהמען, ענגלאַנד וועט דאָך בשום אופן ניט דערלאָזען, אַז די גרויסע קרבנות, וואָס ביי איהר האָט צוגענומען די טראַנסוואַלער מלחמה, זאָלען ווערען געבראַכט אומזיסט, בעת די מלחמה האָט זיך שוין אַזוי גליקליך פאַר איהר אויסגעלאָזען. ווען ענגלאַנד האָט ניט מסכים געווען איבערצוגעבען אַ בית־דין איהר סכסוך מיט טראַנסוואַל פאַר דער מלחמה, וועט זי דאָך געוויס איצט נאָך דער מלחמה פון אַזאַ פאַרשלאַג אפילו ניט וועלען הערען. דאָס ווייסען גאַנץ גוט אַלע אייראָפּעאישע מלוכות, און צו וואָס זשע זאָלען זיי זיך ווענדען צו ענגלאַנד מיט אַ ביטע, וועלכע וועט פון איהר ניט אָנגענומען ווערען. דורכפיהרען זייער ווילען געגען ענגלאַנד וואָלטען די מלוכות געקאָנט נור דורך אַ מלחמה, אָבער אפילו די וואָס שרייען און לאַרעמען פאַר די בויערען, אפילו די וואָס זענען אין דער אמת'ען ענטפלאַמט פון ליעבע צו די אומגליקליכע האָלענדישע רעפובליקען, וואָלטען אויך ניט מסכים געווען זיך אַריינצולאָזען אין אַ מלחמה מיט ענגלאַנד, וואָס וואָלט גאַנץ אייראָפאַ געקאָנט ברייננען די גרעסטע אומגליקען.

קריוגער וועט דערום זיין צוועק ניט דערגרייכען. טראַנסוואַל און אראניען זענען פערלאָרען. די מלחמה האָט נאָך אפילו ניט אויפגעהערט, די בויערען לאָזען נאָך זייער פאהן ניט אַרויס, אָבער די טעג פון טראַנסוואַלס לעבען זענען דאָך געצעהלט. די ענגלענדער וועלען נאָך האָבען פיעל שוועריגקייט, דאָס בעווייזט אויך דער פאַקט, אַז פאַר דעם חדש נאָוועמבער האָבען די ענגלענדער פערלאָרען 3,700 מאַן געהרג'עטע און פערוואונדעטע, נאָר ענגלאַנד וועט זיך שוין איצט ניט אָבשטעלען און זי וועט ענדיגען וואָס זי האָט אָנגעהויבען. ראָבערטס איז שוין פון אַפריקאַ אָבגערייזט, און דער ענגלישער היל איז איצט איבערגעגעבען געוואָרען דעם לאָרד קיטשענער, וועלכער איז בעוואוסט דורך זיין אכזריות אין דער מלחמה מיט סודאַן.

קרוגערס נסיעה האָט דערוויילע אָבגעצויגען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿין חינא. די לאַגע פֿון די אייראָפּער איז דאָרט ניט צום בעסטען. די פֿערהאַנדלונגען שלעפּען זיך זעהר פּאַמעליך, און דערוויילע קומט אָן דער קאַלטער ווינטער, די אייראָפּעער האָבען שלעכטע דירות און ניט גענוג פּראָוויאַנט; דאָס אַליין נעמט צו פֿון דעם אייראָפּעאישען חיל די פֿעהיגקייט איצט וואָס עס איז צו אונטערנעהמען. די אונצופֿרידענהייט אָבער געגען די „ווייסע טאַוולאָנים" ווערט ביי די געלפֿאַרבינע חינעזער אַליין שטאַרקער, די בעוועגונג אין פֿאָלק הויבט ווידער אָן צו וואַקסען, און מען האָט מורא, עס זאָל זיך איצט ניט אויפֿהויבען אַ פֿאָלקסבעוועגונג געגען די אייראָפּעער. דאָס וואָלט דעם אייראָפּעאישען חיל געשטעלט אין אַ געפֿעהרליכע לאַגע און ווידער געבראַכט שוואַרצע חמארעס אויף דעם פּאָליטישען הימעל, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אויסצולייטערען.

אין פּאָליטישען לעבען פֿון אייראָפּא גופא איז איצט רוהיג אַביסיל מעהר לעבען זעהט מען איצט אין עסטרייך, וואו מען גרייט זיך צו די וואַהלען אין פּאַרלאמענט. עס ווערען אין גאַנצען לאַנד גרויסע פֿערזאַמלונגען צוזאַמענגערופֿען און גרויסע רעדען אָבגעהאַלטען. די סלאַווען וועלען געוויס קומען אין דעם נייען פּאַרלאַמענט ניט אין אַ קלענערער צאָהל ווי פֿריהער, און עס איז זעהר פּראַגליך, אויב דאָס מיניסטעריום פֿון קערבער וועט קענען בלייבען אויף זיין אָרט. מען רעכענט אַז די איצטיגע וואַהלען וועלען פֿערשטאַרקען די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטייען, און אַז דאָס מיניסטעריום וועט איבערגעהן צו דעם פּרינץ ליכטענשטיין, וואָס איז זעהר בעליעבט אין די אַנטיסעמיטישע פּאַרטייען פֿון עסטרייך. פֿון די פֿערזאַמלונגען זעהט מען ניט, אַז די טשעכען אָדער די דייטשען ווערען נאַכגיביגער, און עס וועט דערום אויך דעם נייעם פּאַרלאַמענט ניט גרינגער זיין ווי דעם פֿריהערדיגען אַרויסצוגעהן פֿון דער שווערער פֿראַגע איבער די שפּראַכען.

אין פֿראַנקרייך האָט דער פּאַרלאַמענט אָנגענומען מבטל צו זיין די פּראָצעסען וואָס שטעהען אין פֿערבינדונג מיט דרייפֿוסעס משפט. פֿון דער אַנטיסעמיטישער פּאַרטיי איז פֿאָרגעשלאָגען געוואָרען אויך מוחל צו זיין די אַנטיסעמיטען גערען, גאַבער און דערולעד, וועלכע זענען אַזוי וויט געגאַנגען אין דער מלחמה געגען דרייפֿוסען, דאָס זיי האָבען געוואָלט אַרויסרופֿען אין פֿאָלק אַ בונט געגען דעם פּרעזידענטען און פּאַרלאַמענט. דער אַנטיסעמיטישער פֿיהרער דריומאָן האָט געהאַלטען אין פּאַרלאַמענט אַ פֿייערדיגע רעדע, אין וועלכער ער האָט געבעטען מוחל צו זיין די בעגאַנגענע זינד פֿון די אָבגעמשפּט'ע אַנטיסעמיטען, דאָס פֿריהערדיגע צו פֿערגעסען, „כדי עס זאָל זיין איין פֿראַנקרייך און איין רעפּובליק". וואַלדעק—אָבער איז אַרויסגעטרעטען געגען דריומאַנען, אויפֿווייזענדיג, אַז דער אַרעסטירטער גערען און די פֿערטריבענע גאַבער און דערולעד וועלען קומען נור ווייטער צו שטערען דעם פֿריעדען, וואָס איז מיט אַזוי פֿיעל מיה אויפֿגעהאַלטען געוואָרען אין פֿראַנקרייך. דער פּאַרלאַמענט האָט דריומאָנס פֿאָרשלאַג ניט אָנגענומען.

איצט, בעת עס וואַקסט אומעטום די נאַציאָנאַלע איינהייט סטאַרעט זיך אויך טערקיי זיך צו שטאַרקען דורך די פֿערבינדונג מיט די מאַהמאַדאַנער פֿון אַנדערע לענדער. דערפֿאַר האָט טערקיי זיך בעמיהט זיך צו בעפֿריינדען מיט פּרס, און דערום אויך נעמט טערקיי איצט גערן אָן מאַהמאַדאַנישע עמיגראַנטען פֿון אַנדערע לענדער. דער טערקישער סולטאַן האָט איצט אָנגענומען די ביטע פֿון 3,000 מאַהמאַדאַנישע פֿאַמיליעס אין קאַווקאַז, וואָס האָבען געבעטען אום די ערלויבניש זיך צו בעזעצען אין טערקיי. פֿון באָסניען האָבען זיך היי־יאָהר בעזעצט אין טערקיי, אין קליינאַזיען 5,0 0 מאַהמאַדאַנישע פֿאַמיליעס.

קליינאַזיען האָט פּלאַץ פֿאַר 20 מיליאָן איינוואָהנער, לאַנג קען דאָס לאַנד מעהר ניט בלייבען אונבעוואָהנט, און טערקיי סטאַרעט זיך איצט דערום צו בעזעצען דאָס לאַנד מיט מאַהמאַדאַנער, כדי עס צו רעטען פֿון אייראָפּעאישער עמיגראַציאָן.

י. ל.

בריעף פֿון אַ רייזענדער.

(געווידמעט מ. קאַמעניעצקי).

ווי איין גרינער דאַך בעדעקט גאַנץ ביעזדיעלנא, מיט איין שימעל איז איבערגעצויגען די גאַנצע שטאָדט: אַלט און יונג, פֿרום און פֿריי, אַלעס איז ווי פֿערשימעלט פֿון אויבען, און צופֿיילט אָדער צוטרוקענט פֿון אינווייניג. קיין געזונדעס האַרץ, קיין רעגעלמעסיגער פּולס, קיין גלייכער מענשענפֿערשטאַנד קיין לעבעדיגע בעוועגונג. . . אַלעס רוהט, רוהט ווי אויף דעם בית־עולם.

הערט זיך ערגיץ אַ שוואַכע שטימע, אַ שטילעס רופֿען, איז דאָס פֿון אַ פֿויגעל, וואָס איז פֿון דער פֿרעמד אויף אַ ווײַלע אַהער פֿערפֿלויגען, זיך אָבגעשטעלט אויף אַ מצבה און פּראָבירט אויפֿהויבען זיין שטימע, פֿיהלענדיג אָבער אַז קיינער הערט איהם ניט, פֿליהט ער באַלד אַוועק שנעל ווייטער, ווייטער פֿון דאָרט, ער זוכט לעבען, לעבעדיגע מענשען.

דאָ איז איהם ענג, דאָ קען ער ניט זינגען, ניטאָ קיין געזונדער מענש, ניטאָ קיין לעבעדיגער יוד.

אִיךְ האָב דאָך געוואָלט זוכען, אפשר וועל איך פֿאָרט אַ שפּור פֿון לעבען געפֿינען.

„אַלעס געהט נאָך דער מוטער", האָבען אונזערע הכמים געזאָגט. איז די מאַמע אַ יודיש קינד, הייסט דאָס קינד אויך אַ יוד, מעג דער טאַטע זיין ווער עס וויל...

איך האָב דערום צוערשט געווענדעט מיין בליק אויף ביעזדיעלנער פֿרויען, אויף ביעזדיעלנער מאַמעס, מאַמעס פֿון פֿערשידענע יאָהרען, פֿון פֿערשידענע לעבענסאַרטען, מאַמעס עלטערע אונד יונגערע.

שווער, זעהר שווער איז מיר געווען דאָ אויפֿצוזוכען אַ לעבעדיגען מענשען. אַלטע ווייבער זיצען און לייענען תחינות, זאָגען תהילים, לייענען „צאינה וראינה", אויף אַ מייל ווייט פֿון זיי קען אַ לעבעדיגער מענש קוים איינשטעהן; עס שמעקט טוכלע פֿון וויטען; עס הערט זיך אַ ריח פֿון קברות—בלעטליך... די יונגערע, בעליבתישע ווייבער זענען אויך ניט בעסער. עס זשוזשעט אויף אַ מייל אַרום זיי. מע זיצט אין די טיהרען פֿון די קראָמען אויף רכילות, פּליאָטקעס, בערייערייען; שמ"ר איז אויך אַ קרן, אַ רפואה פֿאַר זייערע טרוקענע נשמות. פֿערדאָרבען איז אַרום און אַרום די לופֿט, אַ שווערער שטויב, שטויב פֿון „לשון־הרע", קיין ריינעס וואָרט, קיין העלער טאָן... די יונגערע ווייבליך, די צווייפֿאַכע בריות: האַלב געבילדעט, האַלב ווילד, האַלב לייטיש, האַלב צולאָזען, האַלב מענש, האַלב „חיה" זענען אויך ניט בעסער; זיי זענען ווי פֿערמויערט אונטער שטיינערע ווענד, מיט קאַרסעטען, שטריק, שניר, ליענטעס, קרויזען, בלומען, צאַצקעס, קאָרטען, קראַקעטען גליעטשערס, וועלאָסיפּעדען, הו־האַ, ווער האַרץ וואָס קאָפּ, חאָטש גיעב אַ רענדעל פֿאַר אַ לויט.

צווישען די יונגע, די יונגע די קינדער, דאָ קען ניט זיין עס זאָל זיך ניט געפֿינען עפּיס גוטעס, געזונדעס, וואָס מע זאָל קֶעֶנֶעֶן מיט זיי רעדען, וואָס עס זאָל כדאַי זיין מיט זיי צו רעדען.

צווישען פֿיעל שפּיעלערקעס, טענצערקעס, לויפֿערקעס, שפּרינגערקעס, פּלוידערזעק האָב איך זיך אַ צייט לאַנג אומגעדרעהט, אומגעבאַבעט, אַרומגעוואָרפֿען, ביז ענדליך, ענדליך האָב איך געפֿונען אַ לעבעדיגען מענשען, אַ געזונדעס כמעט פֿרויענצימער.

זי האָט געהאַט אַגרויסע ירושה. זי האָט פֿון זיידען, יאָ פֿון זֵיידֶעןְ נאָך, האָט זי גערירשט אַ גאַנצע וועלט, אַוועלט מיט מעשיות, אַ וועלט מיט פּאָעזיע, יודישע פּאָעזיע פֿול מוסר, פֿול שטאָלץ, פֿול טרעהרען, דורכגעוועבט מיט האָפֿען, מיט ליידען און שווייגען...

מעשות אַ באַרג האָט ער איהר ירושה געלאָזען. דאָרט האָט זי זיך בעגעגענט מיט דעם גאַנצען יודישען אלטערטהום, פֿון אברהם אבינו'ן ביז משה רבינו'ן; פֿון שלמה המלך ביז דעם חורבן; פֿון גלות בבל ביז יהודה המכבי; פֿון צווייטען חורבן ביז דעם פֿערטרייבען פֿון שפּאַניען און פֿון דאָרט ביז דעם לעצטען דור.

ביז דעם לעצטען, אָבער ניט דעם לעצטען. דעם האָט ער אַליין אויך ניט געקאָנט. זיין לעצטער דור איז געווען זיין יחוס: זיינע זיידעס—די רבנים, די פֿערטעריס — די דַיָנים, די קרובים די בעלי צדקות און זיינע חברים די לומדים...

די מאַמע האָט זי אויך מיט אַ גרויסע „האָב" אויסגעשטאַטעט: מיט מילדהייט און זאַנפֿטקייט צור פֿאַמיליע; מיט ליעבע און רחמנות צו אָרימע; מיט ווייכקייט און גוטסקייט צו אונטערדריקטע; מיט אָפֿענהערציגקייט און ערנסט צו בעקאַנטע; מיט טהעטיגקייט, אַרבייטזאַמקייט, מיט געדולד מיט ליידען און שווייגען, ליידען שטיל און שווייגען מילד...

און גאָט אַליין האָט זי אויך ניט פֿערלאָזען: אין אַ דאָרף ביי אַ רייכען טאַטען האָט ער זי געלאָזט געבוירען ווערען; אין גאַסטפֿריינדליכקייט האָט ער זי געלאָזט ערצויגען ווערען, און אין פֿרישע לופֿט, צווישען פֿעלדער און וועלדער, בערג און טאָל האָט ער זי געלאָזט יונגערהייד געוואַקסען ווערען, דערצו נאָך מיט גוטע פֿעהיגקייט און אַ שטרעבענדעם גייסט אויסגעשטאַטעט...

אַ גרויסע „ירושה", זי איז געווען רייך גענוג.

נאָ איז די גאַנצע פֿאַמיליע קיין ביעזדיעלנא אַריינגעפֿאָהרען. פֿון דער רייכקייט איז גאָר ניט געוואָרען. זי האָט געדאַרפֿט אָנהויבען זיך ערציהען אַליין; זי האָט געדאַרפֿט העלפֿען מיט איהרע פֿערדינסטען דער פֿאַמיליע, שטיצען איהרע ביזהעריגע שטיצער... און זי האָט עס שטיל און שטאָלץ געטהון. זי האָט געלערנט זיך און געלערנט אַנדערע: אויסגעהאַלטען זיך און אויסגעהאַלטען אַנדערע. טעג מיט נעכט האָט זי געאַרבעט, ניט אַזוי פֿאַר זיך ווי פֿאַר דער פֿאַמיליע; איהר „איך" איז אויפֿגעגאַנגען, פֿערשמאָלצען געוואָרען, אין דעם פֿאַמיליען—„איך"... זי האָט געטהון, און פֿיעל געטהון פֿאַר דעם „גוף", זי האָט אָבער די „נשמה" אויך ניט פֿערגעסען.

די נשמה דאַרף אויך שפּייז. דער גייסט שטרעבט, און שטרעבט צו עטוואַס לעבעדיגעס, ער שטרעבט ווייטער, פֿאָרווערטס, ניט צוריק; ער שטרעבט צו עטוואַס לעבעדיגעס היינטיגעס' מיט אַלטע מיט נעכטיגע אַליין קען ער ניט לעבען...

און זי האָט געלעבט היינט; זי האָט געזעהען הונדערטע אויסגעהונגערטע, אויסגעהאָריוועטע מענשען היינט, זי האָט זייער קרעכצען געהערט פֿון זייערע צרות היינט, און איהר „איך" איז ברייטער געוואָרען, איהר „איך" איז אויפֿגעגאַנגען, צוזאַמענגעשמאָלצען געוואָרען, מיט דער גאַנצער, גרויסער מאַסע הונגעריגע פֿערהאָריוועטע יודען; זי האָט זיך בעמיהט זיי העלפֿען באַלד, היינט און מיט רפואות פֿון היינט, מארגען ווועט צו שפּעט זיין.

און קיין איינענעם, קיין יודישען היינט האָט זי ניט געהאַט. דער זיידע האָט איהר איהם ניט געגעבען, די מאַמע האָט פֿון איהם ניט געוואוסט, די ברידער האָבען איהם ניט געקענט, און די גוטע פֿריינד... די גוטע פֿריינד האָבען געהאַט אַ „היינט", זיי האָבען געהאַט אויף אַ מארגען, זיי האָבען עס איהר מיט דעם גאַנצען האַרצען געגעבען... אָבער—

אָבער דער „היינט" און דער „מאָרגען" האָבען אין זיך גאָר ניט געהאַט מיט איהר נעכטען... איהר נעכטען, וועלכען זי האָט פֿון זיידען געירשט, האָט אין פֿיעל פונקטען ניט געשטימט, ניט געהאַרמאַנירט מיט דעם „היינט" און מיט דעם מאָרגען וואָס די גוטע פֿריינד האָבען איהר געגעבען. די נעכטיגע וועלט איז פֿאַר איהר געווען פֿול טרעהרען, פֿול קרעכצען, פֿול צרות, און די נעכטיגע וועלט האָט זי געוואָלט היילען מיט גאָר אַ זייטיגען, אַ האַלב פֿרעמדען היינט; זי האָט געמיינט מע קען זיי פֿעראייניגען, זיי פּאַסען זיך דורך און דורך איינער צום אַנדערען; זי האָט ניט געמערקט. אַז אויב דער „היינט" און דער מארגען זאָלען זיך מיט איהר נעכטען פֿעראייניגען וועט ער אין גאַנצען אויסגעמעקט ווערען, אונטערגעהן...

ווער עס האָט געהערט איהרע רעד וועגען נעכטען און איהרע רעד וועגען היינט און וועגען מאַרגען, האָט געזעהען קלאָר, אַז צוויי וועלטען זיצען אין איהר נשמה, צוויי פֿערשידענע וועלטען שטרייטען אין איהר גוטען האַרץ...

און אָט אַזוי איז פֿון איין מענשען, אַ געזונדען, צוויי קראַנקע געוואָרען...

זי האָט איהר פֿאָלק געליעבט, היים מוטערליך געליעבט; זי האָט ניט געקענט גלייכגילטיג הערען קיין שלעכט וואָרט אויף איהם, זי איז פֿאַרטיג געווען אַלע מינוט זיך מוסר נפש זיין פֿון זיינטוועגען, מוסר נפש זיין זיך מיט שטאָלץ און מיט רוהע, און דאָך... איז איהר דאָס גאַנצע פֿאָלק, אין גרויסען אין גאַנצען טייער געווען, אָט ווי איינעם איז טייער אַ גרויסער הויפֿען ציעגעל מיט שטיינער, וועלכער איז געבליבען נאָכדעם אַז אַ שענער גרויסער בנין, וואו מע האָט אין דער יוגענד פֿערבראַכט פֿיעל גוטע יאָהרען, איז מיט דער צייט הרב געוואָרען, איינגעפֿאַלען... יעדער שטיין פֿאַר זיך איז טייער, אָבער מע מוז זיך איינגעוועהנען מיט דעם געדאַנקען, אַז די שטיינער קען מען נאָך אפילו מיט נוטצען פֿערטהון, נאָר אויב מען וועט זיי צומישען מיט אַ גרויסע מאַמע אַנדערע, נייע, פֿרישע ציעגעל און שטיינער...

זי האָט געזעהן שטיין און שטיין, מענש און מענש, דאָס אַלגעמיינע צווישען זיי איז איהר פֿערשוואונדען...

זי האָט פֿערשטאַנען די אונמוטהיגע, מרה שחורה'ד'גע צרה'דיגע זייט פֿון איהר פֿאָלק, אָבער דאָס מוטהיגע, היימליכע, האָפֿנונגספֿאָלע, שטרעבענדע אין איהר פֿאָלק האָט זי ניט פֿערשטאַנען, ווייל זי האָט עס געקענט פֿון נעכטען און ניט פֿון היינט...

דעם יודענס לאַגע איז אַ דאָפּעלט שלעכטע: ער וויל לעבען אלס „יוד" און קען ניט; ער קען אָבער אויך אלס מענש ניט לעבען. דאָס ערשטע קען ער ניט אויספֿיהרען כל זמן ער לעבט צוזייט און צושפּרייט אונטער אַנדערע, דאָס צווייטע קען ער ניט, איבער דיזעלבע אורזאַכען, וואָס פֿיעל אַנדערע מליאָנען פֿון מענשען קענען ניט לעבען ווי מענשען... דאָס יודישע פֿאָלק, אלס פֿאָלק וועט נור דען האָבען אַ רפואה שלמה, אין גאַנצען געזונד ווערען, ווען זיינע ביידע ליידען וועלען מיט איינמאָל, מיט איין רפואה געהיילט ווערען, זיין יודישעס ליידען אָבער האַט זי ניט געקענט...

און ווער איז דעריין שולדיג?

שולדיג איז אונזערע אוננאַטירליכע ערציהונג. מיר געבען אונזערע קינדער, אין בעסטען אופן, פֿון יודישקייט נור אַזוי פֿיעל וויפֿיעל עס איז שייך צו נעכטען. וואָס עס איז שייך צו היינט נעמען מיר נור פֿון אַנדעריש וואו... אָדער מיט אַנדערע ווערטער: מיר געבען זיי—אין בעסטען פֿאַל—נור דאָס יודישע פֿון נעכטען און ניט פֿון היינט. מע בעמיהט זיך דאָס אַלטע מיט דעם נייעס צו פֿערשמעלצען, און אונזערע אַלטעס מיט דעם אַלגעמיין מענשליכען נייעס. דערפֿון קומט אַרויס ביי אונז, אַז זעהר ווייניגע פֿון דער געבילדעטער יוגענד זענען הונדערט פּראָצענט פֿון זיך אַליין, דאָס רוב אָבער איז צוזאַמענגעזעצט, אין בעסטען פֿאַל, פֿון צוויי טהיילען, און די צוויי זענען פֿון גאַניץ פֿערשידענע פּראָבעס...

ווער ווייסט—האָב איך מיר מיט אַ שווער האַרץ געטראַכט—וויפֿיעל אָט אַזעלכע געזונדע קערנער געפֿינען זיך אין ביעזדיעלנא וואָס זיי ווערען אַזוי ענטצווייט, און פֿאַר יודען, אַלס יודען, פֿערלאָרען...

ש. ראָזענפֿעלד.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

בערדיטשעוו און פּאַריז. דער טייך סענאַ און גניִלאָפּיאַטקע.

וועגען די צוויי שטעדט און טייכען רעדט מען איצטער שטאַרק אין בערדיטשעוו און אַרום בערדיטשעוו.

עס וועט נאָך קומען אַמאָל אַ צייט אַז די שפּיציניצער רביצענס תפלה וועט מקוים ווערען. דאָס איז געווען לאַנג, זעהר לאַנג, ווען קיין באַהנען איז נאָך אויף דער וועלט ניט געוועזען און מען איז

געפֿאָהרען מיט בעלי עגלות. אין יענער צייט האָט די שפּיצינּיצער רביצען חתונה געמאַכט איהר איינציגע טאָכטער קיין בערדיטשעוו, און ווען זי פֿלעגט וועלען זיך זעהן אַמאָל מיט איהר טאָכטער, פֿלעגט זי מוזען אַהין פֿאָהרען עטליכע טעג איבער בערג און איבער טאָהלען, איבער וועלדער און פֿעלדער, און די רביצען פֿלעגט מיט דעם גאַנצען הערצען בעטען ביי דעם וואָס לעבט אייביג:

רבונו של עולם! פֿאַר וואָס זאָלסטו פֿון אַלע שטעדט און שטעדטליך פֿון דער גאַנצער וועלט ניט מאַכען איין שטאָדט, אַז מאַמעס און אויסגעגעבענע קינדער זאָלען זיך קענען געהן איינע צו די אַנדערע „יום טוב ביטען“ און זיך זעהן איינע מיט די אַנדערע, ווען מען וויל. היינט פֿאָהרט מען פֿון שפּיצענייץ קיין בערדיטשעוו עטליכע שעה.

אין דער צייט ווען די שפּיצינּיצער רביצען, אַ ליכטיגען גן עדן זאָל זי האָבען, האָט געלעבט, האָט מען אין בערדיטשעוו אַפֿילו ניט געהערט פֿון פּאַריז, און זינט די וועלט איז בעשאַפֿען ביז היינטיגס יאָהר האָט טאַקע בערדיטשעוו מיט פּאַריז קיין שום געשעפֿטען ניט געהאַט, נאָר איצטער — איצטער רעדט מען אין בערדיטשעוו נור וועגען פּאַריז און וועגען דעם טייך סענאַ, וואָס לויפֿט נעבען דער שענסטער שטאָדט אין דער וועלט, און דער מוטנער בעדיטשעווער טייך גנילאָפּיאַטקע, וואָס איז פֿול מיט יאַשטשערקעס און פּיאַווקעס, הערט זיך צו ווי די בערדיטשעווער איינוואָהנער רעדען וועגען דעם שענעם ווייטען פּאַריז און שמייכעלט און האָפֿט, אפֿשר וועט נאָך אַמאָל קומען אַזאַ צייט, אַז „לעסעפּס“ איין אייניקעל וועט גראָבען אַ קאַנאַל צווישען דעם סענאַ און גנילאָפּיאַטקע אין וועלכען עס וועלען געהן שיפֿען פֿון פּאַריז קיין בערדיטשעוו אַהין און צוריק, פֿול געפּאַקט מיט סחורות, און בערדיטשעווער יודען וועלען האָבען פּרנסה, בערדיטשעוו און פּאַריז וועלען ווערען איין שטאָדט און סענאַ מיט גנילאָפּיאַטקע וועלען ווערען איין טייך.

די תּפֿילה פֿון דער שפּיציניצער רביצען וועט נאָך אַמאָל מקוים ווערען.

ווי יעדער איינצעלנער מענש הויבט אָן צו פֿאַנטאַזירען און צו בויען לופֿט־שלעסער אין זיינע שלעכטע צייטען, אַזוי פֿאַנטאַזיערט אויך איצט די שטאָדט בערדיטשעוו איבער דעם, וואָס אַ בערדיטשעווער יוד, ר' זאב וואָלף ראַבינאָוויטש, וואָס האָט אַ פֿאַבריק פֿון הענדשקעס טאַקע אין בערדיטשעוו, האָט בעקומען אַ מעדאַיל אויף דער פּאַריזער אויסשטעלונג פֿאַר זיין אַרבייט.

זינט בערדיטשעוו איז בערדיטשעוו האָט זיך דאָס ערשטע מאָל אַזאַ מעשה געטראָפֿען, בערדיטשעווער אַרבייט זאָל מען אויף דער „וועלט אויסשטעלונג“ לויבען און בעעהרען.

בערדיטשעווער יודען און בעלי־מלאכות זענען געוואָהנט פֿון לאַנגע יאָהרען צו אַרבייטען און פֿערשוואַרצט ווערען, אַבי צו זיין זאַט מיט דעם שטיקיל ברויט, אַבי עפּיס פֿערדיענען; אָבער „לויבען“ און „בעעהרען“ מיט מעדאַילען, דערפֿון איז זיי קיין מאָל ניט אויפֿגעקומען אויף דעם מוח. פֿערקעהרט, הערען ווי מען שענדעט יודישע אַרבייט, האָבען זיי געהערט, צאָהלען פֿאַר ניט יודישע אַרבייט טייערער, האָטש עס איז ניט בעסער פֿון יודישע, דאָס זעהען זיי אָפֿט. אַ יוד איז שוין געוואָהנט צו פֿערלאַנגען פֿאַר זיין אַרבייט ווינציגער, דערפֿאַר, ווייל יודישע הענד האָבען געאַרבייט.

די פּוילישע בעלי־מלאכות האָבען היינטיגעס יאָהר אויף דער „אסיפֿה אין פּעטערסבורג“ אויסגערעדט אַלעס שלעכטס אויף דער אַרבייט פֿון יודישע בעלי־מלאכות. דאָרט האָט מען זייע'ע בלבולים ניט אָנגענומען, האָבען זיי זייער שנאה איבערגעטראָגען קיין וואַרשאָ, וואו זיי פֿערלאַנגען אַז מען זאָל יודישע בעלי־מלאכות ניט אַריינעמען אין „צעך“, און די פּוילישע אַנטיסעמיטישע צייטונגען פּליעסקען צו מיט די הענד פֿאַר שמחה.

צו אַזוינע זאַכען זענען אויך די בערדיטשעווער בעלי־מלאכות געוואָהנט פֿון לאַנג און דאָ פּלוצים האָט די „וועלט אויסשטעלונג“ בעעהרט און געלויבט בערדיטשעווער אַרבייט.

היינט ווי זאָל ביי די בערדיטשעווער יודען די פֿאַנטאַזיע זיך ניט צושפּיעלען, פֿאַר וואָס זאָלען זיי ניט האָפֿען, אַז עס וועט קומען אַ צייט, ווען בערדיטשעווער אויסאַרבייטונג און סחורות וועלען געהן אין דער גאַנצער וועלט ווי אַמאָל אין די אַלטע גוטע יאָהרען.

און ,באמת האט בערדיטשעוו אַמאָל געהאַט אַזוינע גוטע צייטען, זי האָט זיך גערעכענט פֿאַר איינע פֿון די גרעסטע האַנדעלסשטעדט אין דרום רוסלאַנד. פֿון גאַנץ פּאָדאָליע, אוקריינע, וואָהלין און פֿון נאָוואָראָסיע פֿלעגט מען קומען קיין בערדיטשעוו קויפֿען סחורה און די אויסאַרבייטונגען פֿון די דאָרטיגע בעלי־מלאכות; הינדערטער גרויסע בוידען פֿלעגען פֿון בערדיטשעוו יעדען טאָג אַרויס פֿיהרען טויזענדער פּודען סחורה, אַלע הענד זענען דאָרט געווען פֿערנומען, עס האָט שטענדיג געריעש'ט, עס האָט געלעבט אין בערדיטשעוו וואו די יודישע איינוואָהנער זענען געווען ביז 90 פּראָצענט. אַלע האָבען געהאַט פּרנסה און עס האָט זיך זיי אַזוי גוט געלעבט אַז דער פֿיינסטער רב, דער שענסטער חזן, דער בעסטער בקור חולים און די שענסטע חברות זענען געווען אין בערדיטשעוו.

און די לעצטע יאָהרען איז די פּרנסה אין בערדיטשעוו ווי מיט די הענד אָבגענומען געוואָרען. מען זעהט מעהר ניט קיין בוידען מיט סחורה, די סוחרים האָבען ניט וואָס צו טהון, די בעלי־מלאכות האָבען ניט פֿאַר וועמען צו אַרבייטען, די גאַסטהייזער זענען ליידיג, אויף דער גאַס איז שטיל, אין מיטען העלען טאָג הערט מען אין דעם בעריהמטען בערדיטשעוו, היהנער קרייען. מען האָט אַפֿילו אין די לעצטע יאָהרען אויף די פּראָנטאָווע גאַסען אויסגעבויעט שענע הייזער, נאָר דאָס אַלעס זעהט אויס ווי אַ בית עולם מיט שענע מצבות. ביי טאָג דרעהען זיך מענשען אַרום ליידיג אין גאַס מיט שטעקליך אין די הענד, מיט בלאַסע פּנים'ער און אָבענדס צוגעהן זיי זיך אויף די פֿיעל אונטערגאַסען — אויף די „פּעסקעס“ און אויף דער „קאַטשענעווקע“, וואו עס וואַרטען אויף זיי הונגעריגע ווייבער און קינדער מיט דער האָפֿענונג, אַז זייערע שפּייזער וועלען זיי ברענגען ברויט. נאָר פֿון וואַנען זאָלען זיי ברענגען, אַז עס איז ניט דאָ ביי וואָס צו פֿערדיענען?

די פֿערמעגליכע קלאַסע וואָס וואָהנען אויף דער „בעלא פאליע“ און אַנדערע פּראָנטאָוע גאַסען, ווילען קיין מאָל ניט קומען אַ קוק טהון אויף די „פּעסקעס“ און אויף דער „קאַטשענעווקע“, וואו עס געהן אויס פֿאַר הונגער צעהנער טויזענטער יודישע נפֿשות און וואו עפּידעמישע קראַנקהייטען הערען דאָרט קיין מאָל ניט אויף, איבערהויפּט אויף קינדער, וואָס שטאַרבען דאָרט ווי די פֿליעגען, און דאָס איז קיין וואונדער: די הייזליך אויף די „פּעסקעס“ זעהן אויס ווי קברים ניט ווי הייזער, וואו לעבעדיגע מענשען קענען וואָהנען, קברים אָהן לופֿט, אייביג קאַלט, אייביג נאַס, דאָס זענען די הייזליך אויף די „פּעסקעס“.

אין בעסאַראַביע איז איין יאָהר געווען אַ הונגער, — קלאָגען זיך די בערדיטשעווער יודען פֿון די „פּעסקעס“, — איז מען געקומען צו זיי זעהן ווי זיי לעבען, מען האָט זיי נעהאָלפֿען מיט געלד, זיי געגעבען אַרבייט, זיי זאָלען עפּיס פֿערדיענען, און מיר הונגערען שוין עטליכע יאָהר און קיינער קומט צו אונז, קיינער אינטערעסירט זיך ניט, ווי גלייך מיר זענען נעשטאָרבען, צום אומגליק לעבען מיר אָבער. מיר ווייסען ניט וואָס נאָך פֿאַר איין אומגליק עס דאַרף אונז ט־עפֿען, אַז מען זאָל זיך דערוויסען, אַז אין בערדיטשעוו געפֿינען זיך „פּעסקעס“ וואו עס שטאַרבען צעהנער טויזענטער יודישע נפֿשות“.

מיר דרוקען די ווערטער אין אונזער צייטונג, אפֿשר וועלען זיך האָטש דערוויסען די בערדיטשעווער יודען פֿון די פּראַנטאָווע גאַסען, וואָס ביי זיי טהוט זיך אין די אונטערגעסליך — אויף די „פּעסקעס“, און אפֿשר וועלען זיך טאַקע דערוויסען זייערע נאָהענטע שכנים, די רייכע קיעווער יודען, וואָס זענען אַזוי נאָהענט, אַז מען קען מיט דער האַנד דערלאַנגען... אין גאַנצען אַ פּאָר שעה רייזע פֿון קיעוו קיין בערדיטשעוו.

די קיעווער פֿערזאָרגען אָבער בעדיטשעוו נור מיט אַזוינע זאַכען, אַז די דאָרטיגע איינוואָהנער זאָלען האָבען פֿון וואָס צו פֿאַנטאַזירען.

אין די לעצטע יאהרען האָבען זיי אין בערדיטשעוו געמאַכט אַ פערדעבאַהן און די בערדיטשעווער האָבען פאַנטאַזירט: אפשר וועט די פערדעבאַהן צוגעבען פרנסה אין שטאָדט, מען האָט געמאַכט אַ וואַסערלייטונג, און זיי האָבען ווייטער געזאָגט: אפשר וועט די וואַסערלייטונג צוגעבען פרנסה. מען האָט געבויעט אַ נייע ליניע פון בערדיטשעוו ביז זשיטאָמיר, דאָ האָבען זיי אַודאי געהאָפט, אפשר וועט די נייע ליניע פערבעסערען די צייט, נאָר דיא פערדעבאַהן לויפט, די וואַסערלייטונג גיסט, די נייע ליניע ברענגט נייע פאַרשוינען, וואָס פאָהרען נור דורך. קיינער שטעלט זיך ניט אָב אין שטאָדט, מען זאָל עפּיס קויפען, איבערלאָזען עטליכע רובעל, זיי אַנטלויפען מיט דער ליניע ווייטער און אין בערדיטשעוו מאַכען זיי נור אָן אַ שטויב וואָס עסט אויס די איינוואָהנער זייערע אויגען.

איצטער מאַכט מען אין בערדיטשעוו עלעקטרישע בעלייכטונג, און די איינוואָהנער האָבען ווייטער פון וואָס צו פאַנטאַזירען און האָפען אַז די פרנסה זאָל זיך פערבעסערען.

איבערהויפט פאַנטאַזירען זיי מיט דעם מעדאיל וואָס דער בערדיטשעווער יוד האָט בעקומען.

— אַז ווי באַלד מען לויבט אונזער אַרבייט אויף דער פאַריזער וועלט אויסשטעלונג, וועט מען אפשר צו אונז ווייטער קומען פון דער גאַנצער וועלט קויפען סחורה, ווי אין די אמאליגע יאָהרען.

צו וואָס, צו וואָס פאַר פאַנטאַזיעס און לופט שלעסער מיט פאַפירענע בריקען חאַפען זיך דען ניט אָן אומגליקליכע? —

דער וואָס טרינקט זיך חאַפּט זיך אָן ביי אַ שטרוי...

אֶמֶת

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — די וויענער איזראַעליטישע אַליאַנץ האָט איצט אַרויסגעגעבען אַ דין וחשבון וועגען איהר אַרבייט צו שטיצען די רומענישע יודען. ווי עס זעהט אויס מיינט זי זיך צו פערענטפערען מיט דעם דין וחשבון אויף די בעשולדיגונגען, דאָס זי האָט וועניג וואָס געהאָלפען די רומענישע יודען און זיי צוריקגעשטעלט אין זייער ליעבגעטרייער היים.

די נישט גערעטענישען פון 1898 און 1899 האָבען געבראַכט די יודען צו אַ מורא'דיגען צושטאַנד אַזוי, אַז זיי האָבען געזעהען די איינציגע רעטונג אין עמיגראַציאָן. עס האָבען אָנגעהויבען צו פאָהרען פריהער איינציגע און דערנאָך צעהנדליגער און הונדערטער מענשען קיין קאַנאַדע, אין וויען זענען יעדען טאָג הונדערטער עמיגראַנטען אָנגעקומען אויף דאַמפשיפען און אויף דעם ברעג פון דונאַי זענען זיי געשטאַנען און געוואַרט, אַז די רייכע וויענער יודען זאָלען זיי אויסלייזען פון זייער נויט און ברענגען צו אַ תכלית. די אַליאַנץ האָט געזאַמעלט נדבות, זי איז אָבער געווען אימשטאַנד נור עטוואַס צו ערלייכטערען די שווערע לאַגע פון די עמיגראַנטען. אַלע אַוועקשיקען קיין אַמעריקאַ האָט נישט געהאַט קיין שום נוצען, ווייל זיי וואָלטען דאָרט נישט געקריגען קיין אַרבייט, סך-הכל האָט די אַליאַנץ אַוועקגעשיקט קיין אַמעריקאַ 4000 מאַן און צוריקגעשיקט „אַהיים" 891 מאַן, דאַרונטער 193, וועלכע זענען מיט'ן אייגענעם ווילען צוריקגעקומען פון אַמעריקאַ, פאַריז, לאָנדאָן אדג. לויט דעם חשבון האָט מען געגעבען יעדען עמיגראַנטען, וועלכער איז צוריקגעפאָהרען אַהיים גענוג געלד אויף הוצאות און אויף לעבען די ערשטע צייט (פון 20 ביז 400 פר).

*

רוסלאַנד. — די צייטונג „נ אָ וו אָ י ע ו ו ר ע מ י אַ" איז שוין לאַנג בעקאַנט מיט איהר עהרליכקייט אין זאַכען, וועלכע זענען נוגע יודען. פון קאָניץ און קוטענבערג האָט זי געהאַט איהרע בעזונדערע דעפעשען, וועלכע האָבען פאָרגעשטעלט דעם משפט גאָר אַנדערש ווי אַלע אַנדערע צייטונגען און האָבען זיך נאַטירליך אויסגעצייכענט מיט דיזעלבע מעלות ווי דער „נאָוו' ווךעמיאַ" אַליין. איצט ווידער האָט זיך די צייטונג געלאָזט דעפעשירען פון ווילנאָ וועגען דעם פראָצעס פון בלאָנדעס: אַז דעם $^{15}/_{12}$ וועט זיין דער בעוואוסטער משפט פון בלאָנדעס, וועלכער איז בעשולדיגט אין דעם, אַז אָברעדענדיג מיט נאָך אַמענש, וועלכער איז ביז יעצט אונבעקאַנט, צו הרג'נען די מיידעל גראָדזינסקאַ, כדי צו בענוצען איהר בלוט צו אַ רעליגיעזען צוועק, האָט ער איהר געגעבען אַ שטאָך מיט אַ מעסער אין האַלז א. ז. וו. נאַטירליך ווערט אין בעשולדיגונגסאַקט נישט דערמאָהנט קיין וואָרט וועגען דעם רעליגיעזען צוועק פון דער רציחה.

— אין פעטערבורג איז געווען אַ גרויסער סקאַנדאַל, אין „ק ל י י נ ע ם ט ה ע אַ ט ע ר", בשעת מען האָט דאָרט פאָרגעשטעלט די דראַמע „ב נ י י ש ר א ל" אָדער „ק אָ נ ט ר אָ ב אַ נ ד י ס ט ע ן". די דראַמאַ איז געמאַכט געוואָרען פון אַ געטויפטען יודען ע פ ר אַ ן און איז פול מיט שקרים און בלבולים אויף יודען. דער קייזערליכער טהעאַטער האָט נישט געוואָלט שטעלען די דראַמע און אויך בשעת מען האָט זי געשטעלט אין אַ ד ע ס האָט מען זי אויסגעפייפט. אַצונד האָט גענומען ה' ס ו ב א ר י ן, דער רעדאַקטאָר פון „נאָוואָיע ווךעמיא" די דראַמאַ אונטער זיין שוץ און זי געשטעלט אין „קליינעם טהעאַטער". עס איז געווען אַ גרויסער עולם אויף דער פאָרשטעלונג, נאָר ווי עס האָט זיך אויפגעהויבען דער פאָרהאַנג, האָט מען אָנגעהויבען צו פייפען און צו וואַרפען קאַלאָשען, ציבעלעס א. ד. ג. אויף דער סצענע, די אַקטיאָרען, צווישען וועלכע איז געווען אויך איין יוד ס י ע ו ו ע ר ס ק י האָבען ווי אויף צו להכעיס נישט אויפגעהערט צו שפּיעלען, נאָר דאָך האָבען זיי נישט געקאָנט ענדיגען. ווי עס זעהט אויס וועט מען שוין מעהר נישט קענען שפּילען די דראַמע.

— לויט דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק איז געווען אין וואַרשוי פון דעם 14 אָקטאָבער ביז דעם 14 נאָוועמבער 328 קראַנקהייטספעלע אויף פאָקקען, פון וועלכע זענען 134 מענשען געשטאָרבען. פון די 328 פעלע זענען געווען 184 קינדער ביז 10 יאָהר, 61 מענשען פון 11—20 יאָהר, 37 — פון 21 ביז 30 יאָהר, 9 — פון 31 ביז 40 יאָהר. יודען איז געווען קראַנקע 39.

— אַ ד י ן - ו ח ש ב ו ן. דער צייטוויילינער קאָמיטעט פון דער „חברה צו שטיצען ערד אַרבייט און מלאכות צווישען יודען אין רוסלאַנד" האָט אַרויסגעגעבען אַ דין וחשבון פון זיין אַרבייט במשך די 20 יאָהר זייט ער עקזיסטירט, היינו פון 1880 ביז 1999. אין דער צייט איז אָנגעקומען נדבות 225,570 ר', יעהרליכע צאָהלונגען 118,302 ר', און ספעציעלע נדבות אויף בעשטימטע צוועקען 90,969 ר'; פראָצענט איז אָנגעוואַקסען אויף דעם קאַפּיטאַל 282,823 ר', און צורעכענענדיג אויך די צוריקגעצאָהלטע הלוואות טרעפט אָן די הכנסה במשך פון 20 יאהר 870,819 ר'. אויסגעגעבען איז געוואָרען אין דער צייט אויף שטיצע 434,902 ר', דאַרונטער פערשיעדענע שולען 138,909 ר', שילער 18,887 ר', ערדאַרבייטער — 105,055 ר', בעלי מלאכות 172,050. דער קאַפּיטאַל פון דער חברה טרעפט אָן לויט באַלאַנס פר 1 יענער 1900 — 400,708 ר'.

*

דייטשלאַנד. — פאָריגע וואָך האָט פרוי ל י נ אַ מ אָ ר ג ע נ ש ט ע ר ע ן אין בערלין געפייערט איהר 70-יעהריגען געבורטסטאַג. די דאָזיגע פרוי איז פיעל בעקאַנט אַלס טהוערין אין כלל-זאַכען און בעזונדערס אין אַלע ענינים, וועלכע זענען נוגע דער פרויען-פראַגע: מיט איהר הילף זענען געגרינדעט געוואָרען אין בערלין פיעל וואָהלטהעטיגע אַנשטאַלטען, ווי שולען פאַר די אַרבייטער-פרויען און טעכטער, אַ חברה צו שטיצען קינדער-גערטנער נאָך פרעבעל'ס סיסטעם, ביליגע קיכען פאַר דעם פאָלק, אַ חברה צו בעשיצען קליינע קינדער, אַ שפּאַרקאַסע פאַר קראַנקע אַרבייטערינס, אַבענדקורסען צו לערנען פרויען פערשיעדענע מלאכות און קענטניסע, שולען פאַר קעכינס און קאַסעס צו געבען פרעמיען אָרענטליכע דיענסטמיידליך, א. ז. וו. פון דעם צעטעל, וועלכער ענטהאַלט נור אַ טהייל פון איהרע ווערק, קען מען אַרויסזעהן וויפיעל די פרוי האָט אָבגעטהון אין איהר לעבען און ווי ענערגיש זי האָט געאַרבייט פאַר אָרימע לייט.

לינאַ מאָרגענשטערען איז געווען איינע פון די גרעסטע טהוערינס אויף דעם פרויענקאָנגרעס אין בערלין אין יאָהר 1896 און אויך אויף דעם פאַריזער פרויענקאָנגרעס היינטיגס יאָהר.

לינאַ מאָרגענשטערען איז אויך אַ בעוואוסטע שריפטשטעלערין און זי האָט געשריבען איניגע צוואַנציג ספרים אין דער פרויענפראַגע און אויך וועגען היגיענע, ערציהונג און אַנדערע ענינים.

*

ענגלאַנד. — די ענגלישע רעגירונג מאָהנט ביי דער חברה יק"א ירושה-אָבצאָהל פון דעם געלד, וואָס דער באַראָן הירש האָט איבערגעזאָגט פאַר דער חברה, אין דער לעצטער אינסטאַנציע האָט געוואונען די ענגלישע רעגירונג און די חברה יק"א האָט געמוזט איצט איינצאָהלען 7,200,000 פונט אַלס ירושה-אָבצאָהל.

*

אפריקאַ. די יודען אין קאַפּשטאַדט. פון קאַפּשטאַדט שרייבט מען דעם „וואָסחאָד", אַז זייט דער מלחמה אין טראַנסוואַל זענען אָנגעלאָפען פון דאָרט קיין קאַפּשטאַדט בערך 4000 יודען. פיעל געהן אַרום ליידיג, ווייל אַרבייט איז וועניג דאָ און די קאָנקורענץ איז גרויס. איניגע אַרבייטען ביי לאַדעווען אין די שיפען אָדער אין שטיינגרובען און פערדיענען דאַביי זעהר וועניג. ביי דעם אַלעם קומען נאָך היינט אויך אָן פרישע עמיגראַנטען פון אייראָפאַ.

די יודען אין קאַפּשטאַדט קען מען איינטהיילען אין ענגלישע, „גרינע" ד. ה. נייגעקומענע און „נישט-גרינע" אָדער אַלטגעזעסענע עמיגראַנטען. די „ענגלישע" וואָהנען אין טראַנסוואַאַל פון אַלטע יאָהרען, און זעהען אויס ווי אמת'ע ענגלענדער מיט זייער לעבען און מנהגים און האָבען זיך אָבגעזאָגט פון אַלעם, וואָס האָט אַ שייכות מיט יודישקייט. זיי האָבען פונדעסטוועגען זייער ראַבינער און שול. די „גרינע" זענען די עמיגראַנטען פון רוסלאַנד, פולין און גאַליציען, וועלכע זענען נאָך געבליבען יודען מיט אַלע פיטשעווקעס, מיט זייערע מעלות און חסרונות. די „נישט-גרינע" זענען אין צאָהל גרעסער פון ביידע איבריגע קלאַסען, און זענען מענשען, וועלכע האָבען אָנגענומען דאָס גוטע פון די ענגלענדער, בלייבענדיג אין האַרץ אמת'ע יודען. זיי זענען שטאַרק נוטה צום ציוניזם, און האָבען געהאַט זייער דעלעגאַט ה' ק ע ס ל ע ר אויף דעם 4-טען קאָנגרעס.

אויף די נויטבעדערפטיגע בעסאראביער יודען האבען די ציוניסטען אין קאפשטאדט געזאמעלט נדבות און געשיקט בערך 500 פונט.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאנד. -- די געזונדהייט פון דעם רוסישען קייזער ווערט פערבעסערט. לויט די לעצטע בילעטענס האט די היץ אין גאנצען אבגעטרעטען אין די כחות פון קראנקען פערמעהרען זיך ביסליכווייז.

= **פירסט אימערעטינסקי.** דעם 17/30 נאיאבער אבענדס איז געשטארבען פלוצלינג אין ווארשא דער ווארשויער גענעראל-גובערנאטאר אלעקסאנדער קאנסטאנטינאוויץ פירסט אימערעטינסקי. דעם דאנערשטאג פריהער איז דער פירסט אימערעטינסקי נאך געוועזן געזונד און געטהון זיין ארבייט ווי געוועהנליך, נאר פרייטאג פריה דעם טאג אין וועלכען ער איז געשטארבען, האט ער זיך געפיהלט שוואך און אום 4 אזייגער נאכמיטאגס איז ער אנטשלאפען געווארען און מעהר נישט אויפגעשטאנען.

פירסט אימערעטינקי איז אזוהן פון קראנפרינץ פון דעם פריהער זעלבסטשטענדיגען אימערעטענישען פירסטענטהום אין קאווקאז. ער איז געבוירען אין 1837 יאהר, האט זיך בעטהייליגט אין דער טערקישער מלחמה פון 1878 און געוועזן אויך נאטשאלניק פון גענעראל שטאב פון ווארשויער און אויך פעטערבורגער אקרוג. פון 13 טען יאנואר 1897 האט ער פערנומען די שטעלע פון ווארשויער גענעראל-גובערנאטאר.

= ביזהער האט מען נישט געטארט אריינלעגען בריעף אין פערחתמ׳עטע פאסטפאקעטען, און אויב מען האט געפונען בריעף אין אזעלכע פאקעטען (פאסילקעס) האט׳ מען געמוזט צאהלען שטראף. אצונד האט דער סענאט ערקלעהרט, אז מען מעג יא אריינלעגען בריעף אין פערחתמ׳עטע פאסילקעס.

— **די רוסען אין חינא.** פון רוסישען חיל אין חינא איז געהרג׳עט געווארען ביז דעם 1טען אקטאבער — 22 אפיציערען, 220 סאלדאטען און פערוואונדעט: 60 אפיציערען און 1223 סאלדאטען.

דעם 1טען אקטאבער האט זיך געפונען רוסיש חיל אין חינא, מאנדשוריע און אין סיבירישען ראיאן 3900 אפיציערען און 173000 סאלדאטען. אצונד ווערט א טהייל פון דעם חיל צוריקגעשיקט קיין רוסלאנד אין די פריהריגע ערטער. די מאנדזשורער באהן, וועלכע די חינעזער האבען פערדארבען, ווערט אצונד פעררעכט. פונדעסטוועגען וועט נאך לאנג דויערען ביז עס וועט ווערען רוהיג אין מאנדזוריע; קליינע און גרוי׳סע מחנות פון דעם חינעזישען חיל בעפאלען נאך אפטמאל די רוסען, און דערום מוז ווערען געלאזען אין מאנדזשוריע רוסיש חיל, כדי צו היטען די באהן, וועלכע ווערט געבויט פאר רוסיש געלד, און כדי איינצופיהרען ארדנונג אין לאנד.

*

דייטשלאנד. — פון בערלין איז מען מודיע, אז אין דייטשלאנד און אויך אין עסטרייך זענען געשטיעגען די פרייזען פין פאפיער אויף 20—50 פראצענט. אין דייטשלאנד איז דערום פארגעקומען א פראיעקט אז מען זאל בעפרייען אויסלענדיש פאפיער פון אבצאהלונג. די פאפיער פאבריקאציאן אין דייטשלאנד איז שוין אזוי שטארק ענטוויקעלט או זי דארף שוין נישט קיין פראטעקציע דורך ארויפלעגען פון צאהלונג אויף אויסלענדיש פאפיער.

*

איטאליען. אין פאדוא (איטאליען) האט זיך געענדיגט דער דריטער אינטערנאציאנאלער קאנגרעס צו קעמפפען געגען האגעל. אין דעם קאנגרעס האבען זיך בעטהייליגט בערך 200 מענשען מעהרסטענטהיילס איטאליענער, עסטרייכער אין פראנצויזען. אין איטאליען בענוצט מען זיך שוין לאנג מיט דעם מיטעל: צו צורייסען די האגעל-וואלקענס דורך פלאצען פון אמין גאז, וועלכער טהוט אשטארקען קנאק פלאצענדיג. דער קנאק ברענגט ארוים די וואלקענס פון זייער צושטאנד, ביי וועלכען עס קען זיך בילדען דער האגעל און מאכט אונמעגליך דאס געהען פון האגעל. דער קאנגרעס איז געקימען צום בעשלוס אז דאס פלאצען פון דעם גאז איז א גוט מיטעל צו פערמיידען דעם האגעל, ווען ער ווערט נור בענוצט אין דער צייט׳

*

בולגאריען. — ווי די דייטשע צייטונגען זענען מודיע האט א בעוואוסטע יוועלען-פירמע אין מינכען בעשלאסען צו מאהנען אין געריכט ביי דעם בולגארישען פירסט פערדינאנד 600,000 מארק. די סומע איז דער פירסט שולדיג פאר א קרוין, וועלכע זיין מוטער האט בעשטעלט פאר איהם נאך מיט 2 יאהר צוריק. זי האט דאמאלס גערעכענט אז איהר זוהן וועט קענען ווערען מלך אין בולגאריען, נאר איהר האפנונג איז געווארען צו נישט.

*

חינא. — ווי די אייראפעער מאכען ארדנונג אין חינא. שרעקליכע גזלות געשעהען אין חינא, און די טהוערס זענען נישט חינעזער נאר די אייראפעער, וועלכע זענען געקומען דארט „מאכען ארדנונג". די חינעזער ווערען בעטראכט ווי ווילדע, זייער אייגענטהום ווי הפקר און אין פעקין ווערט געראבירט אין מיטען העלען טאג.

ווי די Westminster Gazette איז מודיע האלטען די אייראפעער אין איין שמועס ווי צו בעקומען וואס זיי ברויכען אומזיסט. נאך האלבען טאג קומען

זיך אלע צונויף אין דער ענגלישער געזאנדשאפט און דארט ווערט פערקויפט דאס אנגערויבטע. אבענדס וויטער געהט מען ארויס אויפ׳ן געיעג און מען ראביערט וואס מען קריעגט אויף א פאר מייל ארום דער שטאדט. דאס רויבען איז ווי איין מגפה, וועלכע שטעקט אן ארימע און רייכע, סאלדאטען און אפיצערען; אפילו פרויען און מיסיאנערען שעמען זיך נישט און זענען עוסק אין דעם שענעם געשעפט. ווי עס איז מודיע די אגענטור לאפפאן האבען קריסטען ארויסגעגנב׳ט פון קייזערליכען פאלאץ טייערע בראנזענע זאכען און אוועקגעטראגען אין א קירכע. וואו א גלח האט זיי ארויסגעשטעלט צום פערקויף.

— אין די פעטערבורגער חברות, וועלכע פערנעהמען זיך מיט אויספארשען אלטע זאכען, ווערט איצט בעקלערט די שאלה וועגען שיקען א בעזונדערע קאמיסיאן קיין מוקדען די הויפטשטאדט פון מאנדשוריע, כדי איבערצולייענען די אלטע כתב־יד׳יען, וועלכע דאס רוסישע חיל האט דארט געפונען בשעת דער מלחמה, צווישען די כתב-יד׳ען געפינען זיך אויך די ארבייטען פון אלטע רעמישע און גריעכישע שריפטשטעלער. די אייראפעישע געלעהרטע זענען מישער, אז זיי זענען געבראכט געווארען אהין דורך די מאנגאלען, בשעת זיי זענען צוריקגעקומען פון זייערע מלחמות אין אייראפא.

דֶער פָּאדֶעם.

(אַ ליעד).

דָאס פָּנִים, דָאס פָּנִים
ווִי דֶער טוידְט בְּלַאס;
דֶער פָּאדֶעם, דֶער פָּאדֶעם
פוּן טְרֶערֶען נַאס.

I.

דִי זוּן הָאט זִיךְ בֶּעהַאלְטֶען,
אִיהְר שַׁיין אִיז שׁוין נִישְׁטָא.
אִיךְ גֶעה אוּן נֶעה,
אִיךְ זֶעה, אִיךְ זֶעה —
דִי נַאכְט, זִי אִיז שׁוין דָא.
יֶעדֶער שְׁטָאךְ מִיט דֶער נָאדֶעל
טְהוּט מִיר אַ שְׁטָאךְ אִין הַארְץ,
קֵיינֶער ווֵייסְט נִיט מַיין צַעַר, מַיין שְׁמַארְץ.
דָאס פָּנִים, דָאס פָּנִים
ווִי דֶער טוידְט בְּלַאס;
דֶער פָּאדֶעם, דֶער פָּאדֶעם
פוּן טְרֶערֶען נַאס.

II.

דֶער טַאטֶע אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען,
דִי מַאמֶע — אִין שְׁפִּיטָאל.
אִיךְ גֶעה אוּן נֶעה
אִיךְ זֶעה, אִיךְ זֶעה —
אִיהְר ווֶעהְטִיג אַלֶע מָאל.
אִיךְ גֶעה מָארְגֶען צוּ דֶער מַאמֶע
אוֹיף אַ גַאנְצֶער נַאכְט;
„מַאמֶע! אִיךְ הָאבּ דִיר מַיין נְשָׁמָה גֶעבְּרַאכְט"...
דָאס פָּנִים, דָאס פָּנִים
ווִי דֶער טוידְט בְּלַאס;
דֶער פָּאדֶעם, דֶער פָּאדֶעם
פוּן טְרֶערֶען נַאס.

III.

דָאדִי הָאט אָבְּגֶעשִׁיקְט דִי תְּנָאִים,
ווֶעה אִיז מַיינֶע יָאהְר!
אִיךְ גֶעה אוּן נֶעה,
אִיךְ זֶעה, אִיךְ זֶעה —
גֶענַארְט הָאט עֶר מִיךְ גָאר;
עֶר נֶעמְט אַיין אַנְדֶער מֵיידִיל,
אַ כַּלָּה יָא מִיט גֶעלְד.
פֶערְלָארֶען, פֶערְשְׁפִּילְט אִיז מַיין ווֶעלְט!

דאָס פּנים, דאָס פּנים
ווי דער טויט בלאַס;
דער פאָדעם, דער פאָדעם
פון טרערען נאַס.

IV.

ביי דער שווערסטער אַרבייט
שטעהט דאַדי׳ס שטאַלט פאַר מיר.
איך נעה און נעה,
איך זעה, איך זעה —
גליקליך איז ער מיט איהר.
וואס איז זי דען שולדיג?
זי האָט דאָך אויך אַ האַרץ!
און אפשר פיהלט זי דעם אייגענעם שמאַרץ?...
דאָס פּנים, דאָס פּנים
ווי דער טויט בלאַס;
דער פאָדעם, דער פאָדעם
פון טרערען נאַס.

V.

דאָס ליכט איז אויסגעגאַנגען,
עס געהט נישט אוים מיין קלאַג.
איך נעה און נעה
איך זעה, איך זעה —
אין דרויסען איז שוין טאָג.
צוריסען האָט זיך דער פאָדעם
ווי מיין האַרץ אויף צוויי!
טרערען גיסען און קאַפּען אויף זיי.
דאָס פּנים, דאָס פּנים
ווי דער טויט בלאַס!
דער פאָדעם, דער פאָדעם
פון טרערען נאַס.

קיעוו, דעצעמבער, 1900. מ. מ. ווארשאווסקי.

וואס איז א חלום און וואס אויפ׳ן וואהר?

זומער דורך די אראָבגעלאזענע שטאָרע שלאגט זיך דורך די זון אין שלאפצימער. עס איז נאך פריה, נאָר אין שטוב הערט מען שוין בעוועגונג, די דיענסט פראטירט די דיעלען, זי ווישט, זי ווישט אָב דעם שטויב און פון איהר שווערען טרעטען מיט די באָרוויסע פים ציטערט דאָס גלאָזוואַרג אין בופעט. אָט קלינגען די גלעזער, מען הערט, עס רוישט און קאָכט דער סאַמאָוואַר.

דער זייגער שלאגט 7. זי עפענט די אויגען, עס איז שוין צייט אויפצושטעהן, נאָר זי וואַרט, עס פעהלט נאָך עפּיס... זי הערט זיך צו... ביי דער דיענסט אין קיך געהט א שמועס. מאַממ! שרייט אָ העלע, זילבערנע קינדער־שטיממע.

די מאמוניא שלאָפט נאָך, ענטפערט מאַריאנאַ, באַלד וועט זי אויפשטעהן, וועלען מיר געהן צו דער מאמוניען.

— מאריאנאָ! רופט זי פון שלאפצימער, ברייננ מיר דאָס קינד! עס הערט זיך אַ פרייד, אַ שמחה פאַר אונגעדולד, אַ האַלב לאכען, האַלב וויינען, מאריאנא שרייט: מיר געהען! פליה ניט! איך טראָג דאָך דיר שוין, איי, ער פליהט מיר פין די הענד אַרוים!

הינטער דער טיהר הערט זיך אַקלאַפּען פון אַ האנד מיט גאַנצע פינף פינגער מאממ! מאממ!...

יאשיניו! רופט די גליקליכע מאמע, ניט וועניגער אונגעדולדיג ווי דער זוהן.

עס עפענט זיך די טיהר און עס שטעקט זיך אַריין אַ בלאָנד קעפּיל מיט אַ פאָר שוואַרצע אויגען, פרעהליכער ווי דער זונען־אויפגאַנג.

א ציהט ער זיך אַראָב פון די הענד, דאָ וויים ער שוין אַליין דעם וועג, ער לאָזט זיך שטעלען די שווערע פים, אַליץ איבערביינענדיג זיך אויף הינטען און ער לויפט מיט׳ן גאַנצען אימפעט צום בעט.

די מאמוניא האַפּט איהם אויף, און עס ווערט אַ געלעכטער, א קושעריי, אַ שמחה.

פון צווייטען בעט הינטער איהם הויבט זיך אויף אַ שוואַרצ׳ן קעפיל, עס גיט אַ בלושצע אַ פאר גרויסע, ליכטיגע, אויסגעשלאָפענע ווי אויסגעוואשענע אויגען; עס קערט זיך איבער מיט׳ן רוקען אַרויף, שפּאַרט זיך אָן אויף די הענד און שטעלט זיך אַוועק אין דער גאַנצער גרוים אַ מענש — אַטאָכטער און זאָגט מיט אַ אמת׳ן מענשען־לשון: גוט מאָרגען! יאשיניו! יאשיניו, איך געה צו דיר! און מע הויבט זיך אָן אַריבערצופעקלען איבער׳ן טאַטען; דער טאַטע האַפּט זיך אויף, ער וויל פערהאַלטען, ער באָט שוין אַ האַלבע מלוכה: בלייב דאָ, ביי מיר איז דיר דען דאָ שלעכט? פאַר וואָס ווילסט ניט שלאָפען מיט׳ן טאַטען?

עס העלפט קיין טענ׳ען, קיין איינרעדען, די מאמוניא וויל, איז איין ענטפער פאר אליין.

די מאמוניא לאַכט, זי איז זיכער, אז איהר איין ווינק וועט מעהרווירקען ווי דעם טאַטענס גילדערנע בערג צוזאָגען.

באַלד ווערט ביי דער מאמוניע׳ן אין בעט נאָך פרעהליכער מען טרעט, מען קנעט די מאמוניע׳ן ווי ליים, מען שפּיעלט זיך אין פערבער־העלטעניש ביי דער מאמוניע׳ן אונטער דער דעקע.

אין דעם אנטקעגענדיגען בעט ברענט די קנאה ווי פייער: דער טאטוניא ליגט אַליין, מען האָט איהם אין דער לינקער פאה ניט, מען קוקט נ׳ט אויף זיין זייגעריל, אויף זיינע זילבער געלד שפייט מען, אזוי הייסט די מאמוניא. פלוצלינג פאַלט ער אויף איין איינפאל:

דער טאטוניא וויל אויפשטעהן, ווער וועט איהם ברייננען די קאַמאַשען?

דאָ ווערט אַ געלויף, אַ האפעריי, אליוניע איז שוין אויף דער פאדלאָגע, יאשיניען קומט עס שווערערער אן אַריבערצוטראָגען די גראָבע פאָלקעס מיט די סך קנייצלעך, די מאמוניא העלפט איהם, אָבער ער קומט צו שפּעט, אליוניע לאַכט פון איהם: זי האָט שוין צושטעלט די קאַמאַשען נעבען טאטוניעס בעט זיינע און נעבען מאמוניעס איהרע. ער בלייבט אָהן אַ שטאָך אַרבייט, איז גרייט צו וויינען, נאָר ער בעקומט ערלויבניש ווידער איבערצוטראגען, און ער בויגט זיך מיט די סך גריב־ליך אין די עלבאגענס און אין די קניה, און ער מאטערט זיך טראָ־גענדיג איין קאמאש דעם טאטוניעס, דעם אַנדערן דער מאמוניעס און ווארפט זיי ביידע אריין צו דער מאמוניען אין בעט.

אליוניע קייכט פאַר לאַפען, זי לערענט איהם און ווייזט איהם. נעמט ער די ביידע קאמאשען און ווארפט זיי אריין צום טאַטוניען ביז וואַנען דער טאטוניע האפט דעם טהייערען טרעגער און קושט איהם אלע גליעדער אוים.

מען שטעהט אויף. די מאמוניע טהוט אָן יאשינקען, דער טאטאניע אלינקען און עס ווערט אַ איילעניש, ווער וועט פריהער פערטיג זיין, די קינדער לאַכען, זיי איילען און שטערען ביידע זיי אָנ־צוטהון, ביז ענדליך אלע האלב אנגעטהוענע געהען זיך וואַשען.

אליוניע האט א צייהנבערשטעלע און פוצט איהרע צייהן ווי דער טאטוניע און ווי די מאמוניע. יאשינקע קוקט מיט קנאה אויף איהר בערשטעלע, ער האפט איהר ארוים און שטופט זיך אין מויל; ער האט דאָך שוין אויך אַ צאָהן!

ענדליך זענען אַלע אנגעטהון, דער סאמאוואר קאָכט און בייזערט זיך. יאשינקעס הויכער שטוהל שטעהט נעבען דער מאמוניען, אליוניעס — נעבען טאַטוניען, און עס הויבט זיך אָן דאָס קארמינען. אונגעדולדיג האָפּט יאשינקע דאָס לעפעלע, לאָזט נישט אויסבלאָזען, דער הונגער איז גרוים; פון צווייטער זייט ווייזט מען: זעה, יאשינקע האָט שוין אויפגעגעסען און דו נאך ניט, אַ נאָ ווער וועט פריהער אָבעסען?

שוין גאר! שרייט פריידיג אוים דו מאמוניא. — שוין גאר! דעריאָגט דער טאטוניא, ביידע גלייך געענדיגט!

עס לייגען זיך ווארעמע זיסע ליפעליך צו צו דער מאמוניעס ליפען, מען קושט זיך, מען דאנקט און מען לויפט שוין ארום טיש, וואו טאטוניא מיט מאמוניען טרינקען טהיי, יאָגענדיג זיך איינע נאָך די אַנדערע.

ווינטער. אין שטוב איז קאַלט. וואָרים איז נור יאשינקע: ער האָט 40 גראַד היץ, און ווען די קוועקזילבער אין טערמאָמעטער וועט זיך אויפֿהויבען אַט אויף אַזאַ שטיקעלע, גרויס ווי אַ נאָגיל, וועלען זיך אויף אייביג פֿערמאַכען די צוויי ליכטיגע אויגען, די אויגען וואָס קוקען איצט אויף דער מאַמוניען מיט געבעט: ראַטעווע! בעטען זיי זיך; עס איז מיר שרעכט, נעהם מיר אויף די הענד! ניין... אויף די הענד איז אויך שלעכט! נעהם מיר דאָ, לייג מיר דאָרט, געה מיט מיר אַוועק פֿון דעם וועהטאג, טראָג מיר אַוועק, בעהאַלט מיר, בעשיין מיר, מיר איז שלעכט, עס נאַיען אַלע גליעדער... שווער זעגענט זיך דער גוף מיט דער נשמה, עס זענען שוין פֿערשוואונדען די גריבליך, די פֿאַלדען, עס איז שוין קיין פֿלייש אויף די ביינער ניטא... און עס איז נאָך ישען, שען ווי אַ מלאך, עס בלישצען נאָך די גרויסע, שוואַרצע אויגען, וואָס קוקען גלייך אויפֿ'ן באַלטען, ראָזען שטעהען אין די בעקליך און לעקען איהם ווי צוויי פֿייערצונגען דעם לעבען אָב, דער הויכער שטערן, די בלאָנדע לאָקען, דער סימן פֿון גריבעל אין מאָרדע איז נאָך געבליבען... עס איז נאָך נענוג כחות דא, זאָגט דער דאָקטער, נאָר שטאַרבען וועט ער, שטאַרבען מוז ער...

דער זייגער שלאָגט 7. אויף דרויסען איז נאָך פֿינסטער, אין שטוב ברענען אַ סך ליכט אַרום יאשינקעס וויגעלע....

יאשינקע! דאָס איז שוין ניט מעהר יאשינקע, דאָס ליגט אַ קאַלטע פֿערגליווערטע מאַסע.... אויף אייביג פֿערמאַכט די שענע אויגען... געצעהלט זיינען די מינוטען, וואָס יאשינקע ליגט נאָך אין זיין וויגעלע, און די מאַמוניא, די אונגליקליכע, דערשלאָגענע מאַמוניא ליעגט איבער איהם... זי וואַרעמט זיינע געשטאָרבענע, קאַלטע הענטעליך און קושט די קאַלטע ליפעליך... באלד וועט מען דעם טהייערען, ליעבען קערפעריל פֿון איהר צונעהמען און אין די קאַלטע ערד אריינלעגען... אויף פֿוילען אַוועקגעבען, פֿאַר ווערעם צו עסען...

אָט איז ער! אָט געהט ער! דער יוד מיט דעם שוואַרצען קעסטיל, נאָך איין מינוט! איין מינוט צונעהמען בײַ דער אייביגקייט... ער נעהמט איהם צו! איהם, יאשינקען, דאָס ליעבע, אין הארצען איינגעבאַקענע קינד נעמט מען צו פֿון דער מאַמוניא... ער שניידט דער אומגליקליכער קריעה איבער'ן קעסטיל. מיט אַ טעמפען מעסער... שניידט, שניידט טיעפֿער, טיעפֿער, ניט דאָס קלייד, אין הארצען זענט איהר מיט דעם טעמפען מעסער אַריין... אַ האַלבע האַרץ טראָגט איהר מיט מיין זוהן אַוועק, זייט עס מקבר, בעגראָבט עס נעבען איהם... די אַנדערע האַלבע בלוטעט דאָ...

-- מאַמוניא וואו איז יאשינקע? האָט אָליוניא אויף איהר מאַמען איהרע גרויסע אויגען אויסגעשטעלט, ווען זיא האָט אויפֿשטעהענדיג געפֿונען דאָס וויגעלע פוסט...

— יאשיניא איז איצט בײַ גאָט, האָט איהר די מוטער געענטפֿערט שלינגענדיג די טרעהרען.

— מאַמוניא, איך וויל צו יאשינקען! האָט זי זיך געבעטען מיט טרעהרען אין די אויגען, איך וויל אויך געהן צו גאָט!

— ניין, מיין קינד, ניין, האָט די מוטער ציטערענדיג איבער איהר איינציג קינד געזאָגט. יאשינקע וועט קומען, שפעטער, מאָרגען, ער איז אַוועקגעפֿאָהרען, ער איז בײַם דאָקטאָר.

בלייב בײַ מיר, מיין קינד, מיין איינציג קינד, זאָגט די מוטער, און צודריקענדיג דאָס קינד צו זיך, בעמערקט די אומגליקליכע מיט שרעקען אז דאָס קינד האָט היץ.

היץ!! דער שטילער גזלן, וואָס שמעלצט דעם לעבען ווי אייז, וואָס האָט אויפֿגעצעהרט, פֿערשלונגען אַ העלפֿט פֿון איהר לעבען, האָט זיך איהר אין דער אַנדער העלפֿט אריינגעקליבען. הימעל! ערבאַרמונג....

ווידער איז פֿול געוואָרען די שטוב מיט פֿלעשליך, מיט רעצעפּטען, ווידער גליצט זיך אַ לעבען איבער'ן טערמאמעטער. מען איז צושראָקען, שאַטענס, ניט מענשען געהען אַרום דעם חולה. בלאס ווי דער טוידט איז די מאַמע, דערשלאָגען איז דער טאַטע, מען וואַרט יעדעס מאָל דעם דאָקטאָר ווי משיח'ן, מען פֿאָרשט זיין פנים, מען האָט מורא איהם צו פֿרעגען, און ער שווייגט ווי דער טוידט...

וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין? שעפּצען איהרע בלאַסע ליפען...

— מאַמוניא, ווען וועט קומען יאשינקע? איך וויל איהם זעהן....

ניין, מיין קינד, ניין, דו דאַרפֿסט איהם ניט זעהן. זומער וועט ער קומען.

עס זענען שוין דריי וואָכען פֿערגאַנגען. אַ שווערע קרענק, זאָגט דער דאָקטאָר, איינע צווישען טויזענד טרעפֿט אַזוינע, היינט אָדער מאָרגען דאַרף זיין דער קריזיס....

דריי וואָכען זענען אַריבער, דריי וואָכען איז קיין שלאָף ניט געקומען אויף דער מאַמעס אויגען. ווי אַ שטיין איז זי איצט אויפֿ'ן בעט געפאלען.

עס איז אין מיטען נאַכט. 2 דער זייגער.

— „שטעה אויף! שטעה אויף!" זי עפֿענט מיט גוואַלד די רויטע ניט פֿערלאָפֿענע אויגען, ווי מיט אייזערנע צוואַנגען נעמט איהר בײַם הארצען אָן אַ שטימע. ווער רופֿט עס מאַמוניא? וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שטימע? אַזוי שוואַך, ניט טיעף, עס פֿערפֿעהלט איהר דער אָטהעם... מיין קינד!! ... איהר איז שלעכט! זי בעט זיך פֿון איין האַנד אויף דער אַנדערע, זי פֿאַלט צו דער מאַמוניען אויפֿ'ן האַלז מיט איהר קאַלטען נעזעלע — לייג מיר...— בעט זי זיך — האַלט מיר דאָס האַרץ צו... עס טהוט וועה... עס ברענט... לעג וואַטע צו... אַט דאָ... אָט דאָ... מאַמוניא!..

זי ווערט קאַלט!! רייבט איהר די הענטליך, וואַרעמט די פיסליך, ברענגט דאָקטוירים! עס איז שלעכט!!

— וואָס שרייסטו? וואָס ווילסטו? עס איז דער קריזיס — ענטפֿערן איהר מענשען עלטערע, מענשען געניטע — עס וועט איהר נאָך באַלד היים ווערען.

מאַמוניא... דעק מיר צו... מיר איז קאַלט... טאַ... טו... ניא... מאַ....

הוסט אויס! הוסט אויס. מיין קינד... וואָס איז דאָס?!... וואָס שפיעלט אין האַלז?!!... וואָס שווייגט איהר? אליוניא!! מיין קינד!!!... וויינט ניט!! זי איז ניט געשטאָרבען!!!! זי רעדט מיט מיר אליוניא!!! אַלינקע!!! ריכט ניט אָב! צינדט ניט קיין ליכט! זי איז ניט געשטאָרבען! דאָס קען ניט זיין! איך וועל ניט לאָזען אליוניא! אליוניא! קאַלט!! טוידט?!!....

וואָס איז געשעהן?... ווער זענען די מענשען וואָס רייבען מיר די שלעפֿען? פֿאַר וואָס זענען אַזוי פֿערוויינט די אַלע געזיכטער אַרום מיר? ווער ריכט דאָרט אָב?.... אוי!!!.... אליוניא!!! מיין איינציג, מיין לעצט קינד..... אונטער שוואַרצע געוואַנד טוידט?!!....

פֿערשלאָסען דאָס זיס מיילכעלע!... צו — די טהייערע אייגעליך!... נאָך וואָרים... נאָך וואָרים איז זי!.... נעמט מיר ניט צו פֿון איהר, האָט רחמנות!... רייסט מיר ניט אָב פֿון דעם וואָס איז אַלעס פֿאַר מיר, דאָרט האָב איך שוין גאָר ניט!... דאָרט איז פוסט.... אָט דאָ איז מיין ארט.... נעבען טיין טאָכטער.... נעבען אליוניען.... אליונא! טהייערער נאָמען! גאָלדענעס קינד מיינס! נאָך איין קוק אויף דער מאַמען, נאָך איין מאָהל רוף מיר מאַמוניא!... עס איז שוין ניט געבליבען, ווער עס זאָל מיר בײַ דעם נאָמען רופֿען....

וואָס שעפּצעט איהר?... וואָס רעדט איהר שטיל.... ער איז שוין דאָ! ער איז שוין געקומען! נאָך מיין טאָכטער!.. נאָך מיין איינציג, מיין לעצט קינד, מען טראָגט דעם שוואַרצען קאַסטען .... פֿאַר ווען??!... איילט ניט! האָט רחמנות!... עס איז שוין גאָר! איך האָב שוין מעהר נאָר נישט! נעהמט ניט!! ריהרט זיך ניט צו!! אַליין וועל איך אייך זי אַוועקגעבען, נאָך איין מאָל צום האַרצען צודריקען.... נאָך איין קוש.... מיין קינד!!! פֿון דער מאַמעס האַרצען וואוהין?!! וואוהין....

איקס.

יְהוּדִית.

(א היסטארישע ערצעהלונג פֿון צווייטען יאָהר הונדערט, נאָכ'ן בִּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי).

פון

ש. בן־ציון.

(פֿאָרטזעטצונג)

דער פֿערזשאַווערטער ריגעל האָט אַ סקריפּ געטהון, דאָס שווערע אייזערנע טיהר'ל פֿון דעם שטאָדט־טויער האָט זיך געעפֿענט און יהודית מיט איהר שקלאַפֿען שטעהן שוין פֿון יענער זייט מויער...

זי לאָזט זיך געהן מיט דעם שמאָלען טרעפּען־וועגיל אַראָב — דער גאַנצער עוֹלָם איז אַרויף אויף דער מויער און קוקט נאָך דער שעד־נער יהודית, וועלכע דערווייטערט זיך פֿון זיי אַלץ מעהר אין דעם שאָ־טען, וואָס ציהט זיך פֿון דעם באַרג אַראָב...

אַראָב, אַראָב פֿון דעם שטיינערדיגען באַרג געהט זי, גרייט צו זיין פֿאַר אַ קָרְבָּן פאַר איהר פֿאָלק...

אָט בלייבט זי שטעהן, הויבט אויף איהר קאָפּ צוריק, טהוט אַ קוק אויף דער מויער פֿון איהר שטאָדט; זי זעהט ווי בְּתוּל מיט איהרע גערט־נער, מיט איהרע ווייסע הייזער שטעהט אַרומגענומען מיט דער שטיינער־דיגער פֿעסטונג ווי איין אָדלערנעסט אויף אַ שפּיץ פֿעלס... די זון בע־שיינט מיט דעם לעצטען גאָלדענעם פורפור־ליאַמפּאַס דעם עוֹלָם, וואָס שטעהט אויף דער מויער און קוקט איהר נאָך:

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל! איז דאָס נישט דער לעצטער שטראַהל פֿון דיין נייער אויפֿלעבונג?...

בְּתוּל, בְּתוּל! ווּעסט דו נאָך אַריינגעמען צוריק אין דיינע טויערען דיין טאָכטער יהודית?...

נאָך איין בליק וואַרפֿט זי אויף בתול: דאָרט האָט זי איהר פֿרעה־ליכע קינדהייט און יוגענד פֿערבראַכט אין איהר עלטערענס ליעב הויז, דאָרט האָט זי געקלעטערט און געשפּרונגען אויף די בערג צווישען די עהלבירטבוימער, וויינשטאָקען און יענע שענע פאַלמען... דאָרט האָט זי די פֿרעהליכע ימים־טוֹבים אָבגעטאַנצט מיט איהרע יונגע חבר'תעס... דאָרט אָ, אין מזרח־זייט, אין יענעם גרויסען וויינגאָרטען, וואָס האָט צושיט זיינע וויינשטאָקען באַרג אַראָב, דאָרט וואו די נאַכט האָט שוין איהר שאָטען געלעגט, דאָרט שטעהט איין עפּעלבוים, אַנ'אַלטע־ אַ גרויסער מיט נידריג, נידריג געבויגענע צווייגען... דאָרט האָט זי דאָס ערשטע מאָל מנשה'ן אַרומגענומען...

ליעבער מנשה! ווי גיך זענען איבערגעפֿלויגען די גליקליכע צוויי יאָהר!

זי קוקט, וואַרפֿט איהר בליק הין און הער—טאָמיר וועט זי קאָנען זעהן האָטש דעם דאַך פֿון איהר אויבערשטיבּיל, וואו זי האָט איהר הייליגען טרויער געפֿיהרט, טאָמיר וועט זי זעהן עפּיס אַ זכר פון איהר נחלה... וואו איז איהר פֿעלד וואָס צווישען דוֹתן און בַּלְמָה? - דאָרט האָט זי דאָך איבערגעלאָזט דאָס טייערסטע שטיקיל ערד איהרס, איהר מנשה'ס קבר... ניין, זי קען איהר נחלה נישט זעהן... איהר אויבער־שטיביל וואָלט זי אפשר יאָ נאָך געקאָנט אָנזעהן — נאר די מענשען, וואָס שטעהן אויף דער מויער, האָבען העכער געמאַכט די מחיצה...

די מענשען, די מענשען! די שוואַכע דאָרשטיגע פֿערשמאַכטע מענשען! זיי מאַטערען זיך מיט דעם טויט... אָט שטעהן זיי און זייער גאַנץ אַרויסקוקען איז איצט נור אויף איהר וועג...

„ווער בין איך, וואָס בין איך, שוואַכע פֿרוי?..."

„גאָט, דו ביסט שטאַרק — העלף!"

זי טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד צו איהרע ברידער אויף דער מויער...

— ה' יַצְלִיחַ דַּרְכֵּךְ!" — דונערט פֿון דער הויך אַראָב אַ ברכה...

יהודית הערט נישט די ווערטער — נאָר דעם דונער — און נאָכ־דעם אַ געיאָמער פון ווייבער:

„געה, געה העלף!" — שרייען יהודית'ן אָט די האַרצרייסענדע קולות.

און זי געהט:

דאָס קרומע שמאָלע וועגיל פֿערדרעהט זיך אַראָב אין אַ זייט—עטליכע שפּאַן — און יהודית ווערט נֶעְלַם אונטערן באַרג... מען זעהט זי שוין נישט...

יתומים וויינען! „אונזער מוטער איז אַוועק!" — און די גאַנצע שטאָדט פֿיהלט זיך ווי אַ אומגליקליך פֿערלאָזט יתומ'יל — – —

V.

ביי נאַכט איז יהודית אָנגעקומען אין לאַגער פֿונ'ס שונא. זי איז געוואָרען מיעד און שוואַך נישט פֿון גאַנג, נאר פֿאַר מורא פֿון איינ־שטעלעניש, וואָס זי האָט אויף זיך גענומען... נאר ווי זי האָט נור דער־זעהן אַז מען האָט זיך אויף איהר אומגעקוקט און איהר אַקעגען גע־גאַנגען — און פֿאַר די אויגען האָט עפּיס אַלץ ווי אָנגעהויבען אַרומ־שווימען ווי אויפֿ'ן וואַסער אַז זי האָט זיך אַ וויעג געטהון ווי צו פֿאַ־לען — דאן האָט זי צוגעדריקט מיטביידע פֿויסטען די שלייפֿען — און געבליבען שטעהן ווי אויסגעגאָסען, און איהרע אויגען האָבען שוין גלייך מונטער געקוקט, האָטש דאָס האַרץ האָט אין איהר געפּאָכט...

אין לאַגער איז געוואָרען אַ רעש; מען האָט געהאַפּט אַ שענע יודין. אָפּיצערען זענען זיך צונויפגעקומען. און אַלע זענען בעוואונדערט פון איהר שענקייט — אַלע עזות'דיגע שאַרפֿע בליקען זענען שטומפּ געוואָרען געגען איהר... זי זאָגט אַז זי האָט צו רעדען מיט אָלאָפֿערנען אַליין.

אַרומגערינגעלט פון די פערסישע העלדען געהט זי מיט איהר דיענסט; פֿיעל קומען זיך צונויף קוקען אויף די שענע געפֿאַנגענע: דאָס איז עפּיס אַ הויכע, עפּיס אַ אָבגעצערטע פֿרוי וועלכע זעהט אויס אַזוי שטאָלץ געגען דער שיין פון די פֿאַקעלען, קוקט אַזוי פֿריי און געהט גלייך ווי בעגלייט פֿון משרתים — און שען איז זי, שען און שטאָלץ ווי אַ קעניגין!

אין אמת'ן קלאַפּט יהודית'ן דאָס האַרץ, אַ שרעק נעמט זי דורך, און עס קיהלען איהר די הענד, וועלכע זי פֿערמאַכט אין האַרטע פֿויס־טען צוקלעמענדיג מיט די ציין אַז זי זאָל קיין ציטער נישט טהון... אָט, וועט זי פֿאָרשטעהן פֿאַר דעם בייזען שונא פֿון איהר פֿאָלק — זי קען נישט און וויל נישט טראַכטען וואָס און ווי אַזוי זי וועט רעדען פֿאַר איהם... די ליעבע צו איהר פֿאָלק וועט איהר אַליין דאַמאַלס געבען ווערטער — און דער בטחון אין גאָט שטאַרקט זי...

נְקָמָה, און בעפֿרייאונג — אָט דאָס איז איהר איינציגער ווילען, די איינציגע געפֿיהלען, וועלכע זי פֿיהלט איצט מיט איהר גאַנץ לייב און לעבען — נאר איצט דאַרף מען אָבער אַלסדינג טהון מיט פֿער־שטאַנד, איצט דאַרף מען די אייגענע געפֿיהלען, זיך אַליין גובר זיין!

ווי פֿיינד האָט זי דעם אלאפערן וועלכער האָט אָנגעטראָגען אַזא צרה אויף איהר פֿאָלק — וועלכער וויל צוטרעטען אַלץ וואָס יודיש און הייליג איז... וואָס פֿאַר אַ מין בייזע חיה ער מוז זיין מיט אַ עזות פֿינסטער פנים! אָדער וואָס פֿאַר אַ קאַלטער רוצח דאָס מוז זיין מיט אַ שטיינערדיג האַרץ אַ געלב פנים און מיט אַ אייז־קאַלטען בליק... מען דערצעהלט דאָך נאָך פֿון איהם אַזוינע שרעקליכע זאַכען אַז עס גרוילט דאָס לייב.

און אָט הויבט זיך אויף דער שווערער פֿאָרהאַנג פֿון דעם קוויי־טענדיגען טעפּיך, וואָס פֿערהענגט די טיהר פֿון אַ גרויס געצעלט...

זי שטעהט אין אַ רייך בעהאָנגען קיילעכדיג צימער. שוואַרצע דיענער מיט פאקלען אין די הענד פֿיהרען זי צו צו איין פֿערציהרט בעט, וועלכעס גלאַנצט מיט גאָלד און דיעמאַנטען, וואו אויפֿ'ן צוקאָפּענס פון הינטער אַ פורפור־דעק הויבט זיך אויף אַ געדיכט בעוואַקסענער קאָפּ אָנגעשפּאַרט אויף אַ געזונדער מוסקולישער האַנד — די אויגען פֿון דעם שענעם געזונדען ברייטען פנים קוקען אויף איהר רוהיג פֿון אונטער די געדיכטע גרויסע צונויפגעוואַקסענע ברעמען...

— דיין דינסט בין איך... זאָגט זי בוקענדיג זיך פֿאַר איהם.

זי שטעלט זיך אויף די קניה, זי איז בלייך... אַ ווײלע האָט אלאפערן געקוקט אויף די שענע פֿרוי וועלכע קניהט פֿאַר זיין בעט־ער האָט איהר געהייסען אויפֿשטעהן:

— שרעק דיך נישט — זאָגט ער — איך בין מיין קייזערס טרייער קנעכט, און דער וועלכער קומט איהם דינען, דעם וועל איך קיין שלעכטס נישט טהון, און ווען דיין פֿאָלק, וועלכעס ליעגט בעהאַלטען און בעפֿעסטיגט צווישען זיינע בערג, וואָלט נישט מיט אַזא הֲעָזָה זיך אָבגעזאָגט פֿון מיין געטליכען קייזערס בעפֿעהל וואָלט איך מיין שווערט געגען זיי נישט אויפֿגעהויבען — נאר איצט מוזען זיי אָבקומען זייערס — אָבער דיר, ווייל דו ביסט אַליין געקומען זיך אונטערגעבען, וועט קיין בייז נישט געשעהן... איך מיין, דו ביסט געקומען ווייל דו האָסט רחמנות אויף דיינע יונגע יאָהרען — און אויף דיין שענקייט... נאָר ווי אַזוי ביסטו געקומען אַהער?...

איז דאָס דער אלאפערן? דאָס איז דער רוצח, — דער שונא!

ווי אַזוי וועט זי איהם בייקומען?... שווער! — נישט צו דעם שוינעם מענשען, וועלכער ליעגט דאָ אין בעט און רעדט צו איהר אַזוי רוהיג פֿיין, האָט געזאַטען אין איהר ברוסט אַ פֿייערדיגע שנאה — עס קיהלט איהר דאָס בלוט, אין האַרץ איז פֿינסטער און לעדיג...

זי קוקט זיך אום... אויף דער געגאָלדעטער זייל, פֿון וועלכער עס ציהט זיך אַראָב אַרום און אַרום דאָס קאָליערענדיגע דאַך טעפיכער פֿונ׳ם געצעלט, אויף דער זייל הענגט אַ שווער גלאנצענדעס שווערט.

זי צוויינט זיך חליפֿענדיג:

— מיין פֿאָלק... מיין פֿאָלק...

אלאפערנס בליק איז ווי איינגעוואַקסען אין איהר.

— נישט דאָס רחמנות אויף מיר... נאָר דאָס רחמנות אויף מיין פֿאָלק — אויף מיינע אומגליקליכע ברידער און שוועסטער — האָט מיך געבראַכט צו דיר...

— פֿאַר מורדים במלכות איז קיין רחמנות נישטאָ...

— אָ, ניין! מיין פֿאָלק, דאס אומשולדיגע פֿאָלק וויל זיך שוין פֿון לאַנג אונטערגעבען — אונזערע מענשען זענען פֿערברענט פֿון דאָרשט, געשוואָלען פֿון הונגער... קינדערליך, די אומשולדיגע בעשעפֿענישען טראָגען די גרעסטע פיין, וואָס קען נור זיין אויף דער וועלט... מען פֿאַלט אין די גאַסען ווי שטרוי... אָ, מיין פֿאָלק וויל זיך אונטערגעבען, נאר די האַרטהערציגע גבורים לאָזען נישט — זיי האָבען פֿערנומען די טויערען און היטען... אָט דער היל, וואָס איז אונז געקומען צו הילף פון ירושלים, זענען מענשען אָהן רחמנות...

— פֿון וואַנען נעמט זיך אַזא חוצפה צו דעם נישטיגען פֿאָלק?— וואָס נעמען זיי זיך אַזוי איבער מיט דעם גאָט מיט זייערען? — אַזוי האָט גערעדט אלאפערן ווי מיט זיך אַליין — ווער איז ער זייער גאָט, וואָס איז ער?...

„לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם: אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם?” צוהערען גלייכגילטיג די שאַנד פון איהר גאָט און פֿאָלק האָט יהודית נישט געקאָנט — אין זיי נאָך אויך לייקענען אַזוי, ווי זי לייקענט אין די געפֿיהלען פון איהר האַרצען — דאָס איז שוין העכער פֿון אַלע איהרע כחות... איהרע אויגען מיט איהר פנים האָבען זיך אָנגעצונדען:

— ניין! — זאָגט זי — זאָל דער הער פֿעלדמאַרשאַל אַזוי נישט זאָגען... אונזער גאָט איז גרויס און מעכטיג, און מיין פֿאָלק איז שטאַרק... קיין שום געוועהר קען געגען מיין פֿאָלק נישט בעשטעהן, ווען עס פֿאָלגט זיין גאָט!

אַלע אין געצעלט זענען פֿערשטוינט געבליבען הערענדיג די ווערטער פון דער געפֿאַנגענער פֿרוי — ווי אַזוי שטעלט מען זיך איין אַזוי צו רעדען פֿאַר דעם גרויסען אלאפערן, וועלכער איז בערופֿען איינצופֿיהרען אויף דער וועלט נור איין אמונה, די אמונה פון זיין פערסישען מלך? — ווי אַזוי האָט מען די העזה צו רעדען מיט אזא מוטה איבער אַ קליינעם אומבעוואוסטען שבט, וואָס ליעגט בעהאַלטען צווישען די סקאלעס — פֿאַר דעם פֿאָרשטעהער פון דעם גרויסען פערסישען פֿאָלק? מיט פֿערוואונדערונג האָבען אַלע געקוקט, און די צוויי שוואַרצע סְרִיסִים זענען שוין געווען גרייט צו הערען אַ בעפֿעהל אז זיי זאָלען אָט דעם שטאָלצען פֿרויענקאָפּ אַראָבנעהמען פון די אַקסלען...

נאָר אלאפערן האָט נור אַ גרינגען שמייכעל געטהון; ער האָט הנאה געהאַט צו זעהן די אומגעוועהנליכע שענע פֿרוי אין איהר מוטהיגען אַרויסטרעטען, אלאפערנס העלדישע האַרץ האָט געוואוסט צו שעצען אַזא זעלטענע ערשיינונג אין אַ פֿרוי...

נאָר יהודית האָט דערפֿיהלט אַז רעדענדיג אַזוי שפּיעלט זי זיך מיט פֿייער, זי איז צוטראָגען געוואָרען, אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ ווי פֿערשעמט און איהר האַרץ האָט געפֿלאַטערט און געבעטען: „גאָט לערן מיך וואָס צו רעדען!”...

— אָבער מיין פֿאָלק — רעדט זי ווייטער מיט אַ געפֿאַלען קול— זינדיגט איצט געגען זיין גאָט, מען האָט אָנגעהויבען עסען די תרומות ומעשרות, וועלכע געהערען נור צו גאָטס הייליגע בעדיענער, די כהנים און לויים; פון ירושלים — האָבען מיר געהאַט אַ ידיעה, אַז דאָרטען טהוט מען אויך דאָסזעלבע; — מען עסט אויך אַזוינס וואָס איז טמא און טרפה פֿאַר אונז, דעם בטחון אין זייער גאָט האָבען די יודען אָנגעוואָרען — דערום מוזען זיי איצט בעשטראָפֿט ווערען, זיי מוזען איצט פֿאַלען — ווען זיי זאָלען זיין אפילו צוויי מאָהל אַזוי שטאַרק — דען אויב זיי זינדיגען ווערט זעהר כח און פֿעסטונג אָבגענומען... נאָך וואָס זשע זאָלען מיר נאָך טראָגען אומזיסטיגע צרות, פיין און דאָרשט, הונגער נויט און פֿאַלען פון מגפות אַז אונזער האָפֿנונג איז פֿערלאָרען, אַז אונזער גאָט האט אונז פֿערלאָזט?? — איז נישט גלייכער זיך דיר אונטערגעבען בעצייטענס און בעטען פון דיר! „שטראָף נור מיט רחמים!?... האָב רחמנות אויף דעם פראָסטען פֿאָלק, וועלכעס וויל זיך דיר איבערגעבען! האָב רחמנות אויף די קליינע אומשולדיגע קינדער, זיי פֿאַלען, זיי שטאַרבען, זיי קומען אַלע אָב פֿאַר זייערע זינד! זיי זענען שוין גענוג אָבגעקומען, גענוג געפֿאַלען—שטראָף נור מיט רחמנות! וואָס איז שולדיג די אָרימע פֿערשמאַכטע מאַסע, אויב די האַרטהערציגע זעלנער לאָזען נישט עפֿענען דעם טויער?

— ווי זשע קומסטו אַ הער?

—איינער אַ עלטסטער, אַ גבור פון די פֿעסטונגוועכטער... ער איז מיינער אַ פֿריינד... ער האָט נאָך פֿריינד אין בתול און זעהט זייער נויט... איהם האָב איך איבערגערעדט... ער וועט אויפֿרייצען אויך דעם המון געגען די גבורים — מען וועט אָבמאַכען שטילערהייט — אַז דו וועסט קומען זאָל מען דיר עפֿענען דעם טויער... ער האָט מיך אַרויסגעלאָזט דורך אַ בעהאַלטענעם אַרויסגאַנג... מיר קאָנען שוין די צרות, די אומזיסטיגע קרבנות נישט צוזעהן...

אלאפערן האָט אָנגעהויבען קוקען אויף איהר מיט חֲשַׁד!

— נאָך וואָס זשע ביסטו פֿריהער געקומען אַהער?...

יהודית איז געוואָרען מונטערער און געענפֿערט!

— איך בין געקומען צו בעטען פון דיר רחמנות אַז דו וועסט אַריינקומען אין שטאָדט... איך בין געקומען אַהער אָבצוטוהן אַזוינס וואָס דו וועלסט וועט קלינגען דערמיט!... איך האָב איינגעשטעלט מיין לעבען צו העלפֿען מיין פֿאָלק! שרעקליכעס מוז דורך מיר געשעהן!

— וואָס הייסט? וואָס ווילסטו דען טהון?

-- איך וועל דיך פֿיהרען! -- זאָגט זי און איהר קול קלינגט— אין גיכען וועל איך דיך צופֿיהרען צו אַ אָפֿענעם טויער פֿון אונזער שטאָדט... איך וועל דיך פֿיהרען מיט אַ אַנדער וועג וואָס איך ווייס... דו וועסט אָנקומען אומגערעכט, איידער מען וועט זיך אומקוקען וועסטו שוין זיין אין שטאָדט... און איך וועל געהן מיט דיין היל ווייטער— איך וועל דיך פֿיהרען — און קיין הונד וועט אפילו נישט בילען — איך וועל דיך פֿיהרען ביז קיין ירושלים — דאָרט וועל איך שטעלען דיין שטוהל, פֿאַלען דיר צו די פֿיס, און זאָגען ווילסט קוילען—קוילע... זעה, איך האָב דיר דיין היל פֿערהיט קיין איינציגער איז אפילו נישט געפֿאַלען, איך האָב זיי געהיט אפילו פֿון איבריגער מלחמה —- האָב דו אויך רחמנות! -- אין דיין רחמנות, מעכטיגער העלד, זעה איך איצט די איינציגע הילף פֿיר מיין פֿאָלק... נאָר אונזער היל וויל עס נישט פֿערשטעהען. די יודען האָבען נישט געוואָלט פֿאָלגען אויך אַ מאָל ירמיהו הנביא, וועלכער האָט זיי געהייסען זיין אונטערטהאַן און געטריי צו נבוכדנאצר מלך בבל — און דורך דעם וואָס זיי האָבען געוואָלט ווייזען זייער גבורה האָבען זיי אַ שחיטה, אַ חרבן מיט אַ פֿינסטערען 60 יעהריגען גלות געבראַכט אויף זייער פֿאָלק... נאָר איצט וועל איך עס

נישט דערלאָזען... נאָר איך וויל נישט ווירקען אויף זיי מיט רייד, ווי דער אַמאָליגער נביא — איך וועל טהון!...

ווי זשע זאָל אלאפערן נישט גלויבען אַז זי איז צוגעשיקט געוואָרען פון זיין גאָט אַליין, אַז זי רעדט ווי א נביא?... אויסער דעם, וואָס האט ער דאָ מורא?-- איהם בעפאַלען וועט זיך דאָס ביסיל יודען אפילו נישט איינשטעלען... נישטאָ וואָס צו טראַכטען — דער אמת אַליין רעדט מיט איהר שען מויל!

און דאָ איז טאַקע געווען אַ גרויסער אמת — זי האָט א מ ת ליעב געהאַט איהר פאָלק — און דערום האָט זי געקאָנט אַ ז ו י רעדען...

די ביישטעהענדע העלדען זענען געווען ווי בעצויבערט פון יהודית'ן, אלאפערן כמעט — אויסער זיך: זיי האָבען געזעהן שענהייטען, וועלכע ברענען מיט זייערע אויגען, רייצען מיט זייער ווייכען געשטאַלט, צינדען אונטער מיט זייערע חנ'דליך — אַזוינע שענהייטען פאַר וועלכע אַ פערסיאַנישער אָפיצער קען אַלעס אַוועקגעבען; זיי האָבען געזעהן די שענסטע טעכטער, די ציהרונגען פון מזרח־לענדישע הארעמען, אָבער נאָך נישט קיין פ ר י י ע יודען... אין יהודית'ן זעהן זיי עפּיס אַ אַנדער מין שענהייט: עס שטעהט אַ אָבגעצעהרטע פרוי בעשיינט פון פאַקעלען— נאָר עפּיס קוקט זי גאָר נישט ווי דאָס שוואַכע מין, וועלכעס וויל געפעלען דעם שטאַרקען מאַן, און זוכט די שוץ פון'ם מאַנסביל — זי איז זעלבסטשטענדיג מיט אייגענער קראַפט און שטאָלץ...

און אלאפערן טראַכט; אָט דאָס קען זיין אַ אָנגענעהמע אויפגאַבע צו פאַנגען אָט די קלוגע געטליכע פרוי — צו פאַנגען זי, נישט מיט קראַפט מיט געוואַלד, נאָר מיט ליעבע...

ער האָט זיך אַנידערגעזעצט פערהילט אין דער פורפורנער דעקע.

לאַנג איז ער נאָך געזעסען און גערעדט מיט יהודית'ן; זי האָט איהם דערצעהלט אַז זי האָט אָבגערעדט אַז אַלע נאַכט וועט זי אַרויסגעהן אויף דעם טהאל וואס פאַר דער שטאָדט בתול, און דאן ווען מען וועט קאָנען שוין עפענען דעם טויער וועט מען איהר מודיע זיין פון דאָרטען אָדער מיט אַ סימן, אָדער דורך אַ שליח. אלאפערן גיט יהודית'ן די פרייהייט צו געהן וואו און ווען זי וויל. יהודית איז אַליין ווי איבעראַשט וואס זי האָט אַזוי גיך געוואונען זיין צוטרוי; איז ער טאַקע אַזא מילדע נאַטור?...

ענדליך זאָגט אלאפערן:

— פיהרסטו אויס, שענע קלוגע יהודית, דיין פלאַן, וועסטו... וועסטו מיין גאָט זיין! אין קעניגליכע פאַלאַצען וועל איך דיך בעזעצען... דיינע בעפעהלען וועלען פאָלגען די גרעסטע הערען און די גרעסטע העלדען... איך... איך וועל געהן וואוהין דו וועסט מיך שיקען...

און ער האָט איהר אָבגעגעבען צו וואהנען דערווייל אַ בעזונדער צימער — דאָרט וואו עס געפינט זיך זיין גאַנץ רייכטהום און ציהרונג, וועלכע ער האָט אין זיינע לעצטע מלחמות צונויפגענומען...

VI.

יהודית האט נאָך אַזא גלענצענד רייכטהום ווי דאָ ביי זיך אין געצעלט אין ערגיץ נישט געזעהן; נאר דער גלאַנץ, ער שטעכט איהר די אויגען, ער בריהט זי — זי איז אונרוהיג... זי האָט אַגאַנצע נאַכט קיין אויג נישט צוגעמאַכט — זי האָט געבעטען הילף פון גאָט — און געזוכט מיט די אויגען אין דער פינסטער, עס זאָלען זיך איהר בעווייזען גוטע מלאכים, זיי זאָלען זי בעשיצען... איז מעגליך אַז זי איינע אַליין געפינט זיך דאָ אין דעם שונא'ס לאַגער — אַזוי נאָהנט צו אלאפערנס געצעהלט — אָהן שוץ און אָהן הילף?...

אין דער פריה, ווען יהודית איז געשטאַנען ביי דער טיהר פון איהר געצעלט און בעטראַכט דעם לאַגער וואָס איז צולעגט אַרום איהר שטאָדט — דאָרט האט אַלעס געבלאנקט געגען דער זון מיט לאַנגע שפּיזען, פערשיעדענע העק, בויגען און פיילען, קופערנע היטלען — איז פלוצים דורכגעלאָפען ווי אַ בליץ אלאפערן אין אַ גאָלדענעם שפּאַן; ער איז געשטאַנען פון קאָפּ ביז פוס בעצויגען מיט געגאָלדעטע פאַנצער־בלעכען, זיין לאַנגע שפּיז האָט איבער זיין ברייטען גבורה'דיגען אַקסעל געשטעקט, מיט דער לינקער האַנד האט ער געהאַלטען די וואַזשקעס, געצויגען די הייסע פערד פאַר די פיסקעס און מיט דער רעכטער האַנד איבער זיין קאָפּ זיין ברענענדיגע ברייטע שווערט וואָס פלאַמט אַרויס פון אַ מאַסיוונער גאָלדענער האַנד אין דימאַנטען בעשיט. פון ביידע זייטען זענען געשטאַנען ווי 2 וואַנד סאָלדאַטען — וועלכעס עהרען־געשריי האָט בעגלייט זיין קאַנאַקענדיגען רייטוואַגען... ער האָט דערזעהן יהודית'ן פון דערווייטען און האָט אַ העפליכען נייג געטהון דעם קאָפּ צולענענדיג די האַנד מיט דער גלענצענדער שווערט צום האַרצען.

אַזא כבוד קען צופריעדען מאַכען אַ יונגע עלענדע אלמנה.

שפּעטער מיט אַ 10 מינוט, האט יהודית דערזעהן אין דער זייט וואָהין אלאפערן איז אַוועק, ווי עס ציהט אַרויף אַ מענש אין דער לופט, אויף אַ הויכער תְּלִיָה — און ער וואַרפט דריוונע מיט די פיסליך...

זי איז אַריין אין געצעלט, בעהאַלטען דאָס פנים אין קישען... זי האָט נישט געוואָלט זעהן, זי האט נישט געוואָלט פיהלען, זי האט נישט געוואָלט טראַכטען, אמבעזאָנדערענס נישט טראַכטען... אויב זי דאַרף זיין אַ געוועהר אין גאָט'ס האַנד—אויף צו העלפען — וואָלט זי געוואָלט זיין אַזוי אומבעוואוסט ווי אַ אייזערנער געוועהר... און לאָז זיין מיט איהר דער סוף ווי מיט דעם אויפגעהאָנגענעם...

זעהר שווער איז דעם, וועלכער נאָך דעם ווי ער האט מפקיר געוועזן זיין לעבען, גיט מען איהם נאָך צייט צו טראַכטען — און ווען פון דעם טראַכטען זעהט ער קיין גוטס נישט אַרויס...

מען האָט איהר אַריינגעבראַכט עסען פון אלאפערנס קיך — נאר זי האט זיך אָבגעזאָגט; אין דעם זעקעל וואָס די שקלאַפען האט איהר נאָך געטראָגען, האָט זי זיך מיטגענומען היימישע שפּייז, זי האט געזאָגט אז קיין נישט יודישע מאכלים קען זי נישט עסען.

ביי טאָג איז אלאפערן אריינגעגאַנגען צו יהודית'ן, זי געפרעגט ווי זי בעפינדעט זיך, געזעסען און זיך פערשמועסט לאַנג און ברייט מיט איהר, זי איבערגעפרעגט וועגען איהר לאַנד, וועגען יודישע מנהגים, יודישע גאָטעס דיענסט א. ז. וו. — יהודית האָט איהם אויף אַלעס געענטפערט רוהיג און אמת; און ער האָט זיך גאָר נישט געקאָנט אָבוואונדערן אויף איהר קלוגען שמועס, אויף איהר פראַקטישען שֵׂכֶל.

ער קוקט אויף איהר און טראַכט אַלס משלים צו פערגלייכען די זעלטענע פרוי: קיין האַרעם האָט זי נישט געשוועכט און געאיידעלט, ווייך און נאַכלעסיג געמאַכט, זי איז פריי געוואַקסען ווי אַ פעלדס בלום צו זיין פריש און פריי אין גאָטס פרייער וועלט... איהר שכל איז ברייט און טיעף ווי דער בלויער הימעל וואָס איבער איהר לאַנד. איהר בליק טהוט אַ ברען, ווי די הייסע ארץ ישראל זון, איהר האַראַקטער פעסט ווי די סקאלע אויף וועלכער עס שטעהט בתול, איהר שפּראַכע גרינג און פריי ווי די וועלען פון'ם ים הגדול... און עפּיס אַ בעזונדער מילדע שענקייט, ווען זי בעדויערט און טרויערט אויף איהר פאָלק... אַ מעכטיגע פרייע פרוי — און דאָך ווי אַ טויב בעשיידען. שטיל און פרום — און דאָך שטרענג. זי קען לייטזעליגען ווי אַ גוטע מוטער, און שאַפען ווי אַ קעניגען... און ער פיהלט אין זיך עפּיס אַזא מין געפיהל, וואָס ער האט עס נאָך קיין מאָל צו קיין פרוי נישט געפיהלט — ער וואָלט זי געוואָלט טרייסטען, בעטען, איבערבעטען מיט אַ קרבן... אויף די קניהעס זיך פאַר איהר שטעלען!

אלאפערן ווערט ברוגז אויף זיך פיר אַזוינע שוואַכע געפיהלען צו דער יודישער פרוי: „ביזט פעלדמאַרשאַל פון פערסיען — זאָגט ער צו זיך אַליין אין געדאַנק — לאָז זיך דיר דיין קאָפּ נישט פערדרעהען..." און ער וואָלט געוואָלט עפּיס אַ שטרענגען בעפעהל געגעבען געגען יהודית'ן, כדי זיך אַליין צו ווייזען אַז ער — איז "ער", נאָר ער ווייס נישט און קען נישט: "כ'וועל וואַרטען אויף שפּעטער — די פרוי וועט זיין אָדער מיין גאָט אָדער מיין קרבן — דערווייל אַרויס, ווייל דו ביסט גאַנץ!..."

און ער געהט מיט אַמאָל אַרויס פון איהר געצעלט...

(ענדע קומט).

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau